

Vankilaopetuksen merkitys rikollisuudesta irrottautumisessa

Ida Linna-Onniskä
Mona Pinnioja

2020 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Vankilaopetuksen merkitys rikollisuudesta irrottautumisessa

Ida Linna-Onniskä
Mona Pinnioja
Rikosseuraamusalan
sosionomikoulutus
Opinnäytetyö
Joulukuu 2020

Ida Linna-Onniskela, Mona Pinnioja

Vankilaopetuksen merkitys rikollisuudesta irrottautumisessa

Vuosi 2020 Sivumäärä 57

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millainen vaikutus vankilaopetuksella on vangin rikollisuudesta irrottautumiseen eli desistanssiin. Lisäksi työssä tarkasteltiin vankilaopetuksen nykytilaa kehittämisen näkökulmasta ja miten vankien mahdolliset oppimisen vaikeudet kartoitetaan vankilaopetuksessa. Opinnäytetyön tilaajana oli Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen Aluekeskus.

Opinnäytetyön teoriaosuus pohjautuu kouluttautumisen vaikuttavuuteen, oppimisen pulmiin, digitalisaation aiheuttamiin haasteisiin sekä motivaation merkitykseen kouluttautumisessa. Työ toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineistonkeruun menetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat vankilaopetuksen järjestämisestä ja toteuttamisesta vastaavat asiantuntijat sekä työntekijät. Tutkimusta varten haastateltiin yhteensä 10 henkilöä Rikosseuraamuslaitokselta, Kriminaalihuollon tukisäätiöstä sekä eri oppilaitoksista. Haastattelut analysoitiin sisällönanalyysimenetelmän avulla.

Tutkimustuloksissa korostui lähiopetuksen merkitys vankilaopetuksessa. Kouluttautumismahdollisuus avautuu vangille jo tuomion alussa, ja vankilaopetuksen yleinen tavoite on lisätä vangin pystyvyyden tunnetta. Vankilaopetuksen vahvuuksia ovat hyvä ilmapiiri ja kunnioitus eri ammattikuntien välillä sekä opetuksen korkea laatu. Vähäiset resurssit sen sijaan tuovat haasteita vankilaopetuksen sujuvuuteen. Tulosten perusteella vankeuden aikaisella kouluttautumisella on merkittävä vaikutus desistanssiin sekä syrjäytymisen ehkäisyyn. Vankien erityisen tuen tarpeiden seulonnassa on kuitenkin puutteita. Etenkään etäopetuksessa ei pystytä huomioimaan esimerkiksi oppimisvaikeuksia riittävällä tasolla, ja digitalisaatio tuo lisähaasteita tarvittavan tuen tarjoamiseen.

Kehittämissuhteiksi todettiin, että oppimiseen liittyviä erityistarpeita tulisi kartoittaa laajemmin ja seulominen voisi kuulua automaattisesti joko rangaistusajan suunnitelman laatimisen tai tulohaastattelun yhteyteen. Esimerkiksi toimintaterapeutin lisääminen vankilan henkilöstöön mahdollistaisi oppimisen pulmien ja kognitiivisten taitojen kartoittamisen ilman, että vankeja kuljetettaisiin laitoksen ulkopuolelle. Olisi myös aiheellista pohtia, voitaisiinko vankilaan perustaa oma koulu, jolloin oppimisen tukena voisi olla myös koulunkäynnin ohjaaja. Lisäksi sekä opettajien että vankien digitaatioita tulisi vahvistaa, jotta digitalisaatio voitaisiin hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti ja oikealla tavalla.

Asiasanat: vankilaopetus, oppimisvaikeudet, ADHD, desistanssi, digitalisaatio

Ida Linna-Onnisekka, Mona Pinnioja

The significance of prison education in desistance

Year	2020	Pages	57
------	------	-------	----

The purpose of this Bachelor's thesis was to find out the effect prison education has on a prisoner's desistance. In addition, the work examined the current state of prison education from the perspective of development and how prisoners' potential learning difficulties could be mapped in prison education. The thesis was commissioned by the Regional Centre of the Southern Finland Criminal Sanctions Region.

The theoretical framework of the thesis is based on the effectiveness of education, learning difficulties, the challenges posed by digitalization and the importance of motivation in education. The work was carried out as a qualitative study and the data was collected through a semi-structured thematic interview. The target group consisted of ten experts and employees responsible for the organization and implementation of prison education. Both employees and experts from the Criminal Sanctions Agency, the Finnish Foundation for Supporting Ex-offenders and various educational institutions were interviewed for the study. The interviews were analyzed using a content analysis method.

The research results emphasized the importance of contact classes in prison teaching. A prisoner is offered the opportunity to participate in education at the very beginning of the sentence, and the general aim of prison education is to boost the prisoner's sense of capability. The findings suggested that a good atmosphere, respect between different professions and the quality of teaching are strong areas of prison teaching. Limited resources, on the other hand, bring challenges to the fluency of prison education. In conclusion, education during imprisonment has a significant effect on the formation of desistance as well as the prevention of social exclusion. However, there are shortcomings in screening prisoners for special needs. In particular, distance education often fails to take for example learning difficulties adequately into account. This is further complicated by digitalization.

As a development proposal, prisoners' learning difficulties should be mapped more comprehensively, and the screening of prisoners' special needs should be incorporated into their personal sentence plan or carried out when interviewing each inmate upon the start of their sentence. Also, including an occupational therapist into the personnel of prisons would enable the mapping of prisoners' learning difficulties and cognitive skills without the need to arrange these services outside the prison facilities. It could also be possible to consider launching a school within a prison to provide inmates access to a special needs assistant. In addition, the digital skills of both teachers and inmates should be strengthened to ensure that digitalization can be made use of as effectively and purposefully as possible.

Keywords: prison education, learning difficulties, ADHD, desistance, digitalization

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Opinnäytetyön tilaajana Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen Aluekeskus	7
3	Vankilaopetuksen järjestämisen lähtökohdat	7
3.1	Vankilaopetus vastaa siviiliopetusta	8
3.2	Kouluttautumattomuuden ja syrjäytymisen yhteys	9
4	Kouluttautumisen vaikuttavuus ja vankilaopetuksen haasteet	10
4.1	Kouluttautumisen myönteinen vaikutus desistanssiin	10
4.2	Motivaation merkitys kouluttautumisessa	11
4.3	Vankilakoulutukseen osallistumiseen vaikuttavat tekijät	12
4.4	Oppimisvaikeudet ja ADHD	13
4.5	Digitalisaation aiheuttamat haasteet	15
5	Tutkimusasetelma	16
5.1	Tutkimustavoitteet ja -kysymykset	16
5.2	Tutkimuksen toteutus	17
5.3	Tutkimusmenetelmän valinta	18
5.4	Tutkimuksen kohderyhmä ja aineiston keruu	18
5.5	Aineiston analyysi	19
5.6	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	20
6	Tulokset	21
6.1	Opintie avautuu jo tuomion alussa	21
6.2	Vankilaopetuksen tavoite on pystyvyyden tunteen vahvistaminen	25
6.3	Lähiopetus on vaikuttavin opetusmuoto	30
6.4	Vahvuudet, haasteet ja kehittämistarpeet	33
7	Johtopäätökset	38
7.1	Opiskelu vankeusaikana edesauttaa desistanssia	38
7.2	Erytistarpeiden kartoittaminen varmistaisi yhä sujuvamman opinpolun	40
7.3	Vahvuutena opetuksen laatu - digitaalisuuden hyödyntämistä tulisi kehittää	41
8	Pohdinta	42
8.1	Opinnäytetyöprosessi ja ammatillinen kehittyminen	42
8.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	44
8.3	Tutkimuksen hyödyllisyys ja kehittämis ehdotukset	45
	Lähteet	47
	Liitteet	51

1 Johdanto

Opinnäytetyömme tutkimuskohteina olivat vankilaopetuksen merkitys desistanssissa eli rikollisesta käyttäytymisestä irrottautumisessa ja mahdollisten oppimisen pulmien kartoittaminen vankilaopetuksessa. Idea aiheesta sai alkunsa, kun meillä kummallakin on kokemusta rikosseuraamusosalta ja työskentelystä sellaisten vankien kanssa, jotka pohtivat mahdollisen kouluttautumisen positiivisia vaikutuksia elämäänsä, mutta samalla ovat epävarmoja omista opiskelukyvyistään ja pärjäämisestään. Kouluttautumisen vaikutuksiin liittyvä opinnäytetyö tuntui täten mielekkäältä ja luonnolliselta. Lisäksi yksilön kokonaisvaltainen tukeminen ja juurisyihin pureutuminen ovat olleet meille molemmille tärkeitä arvoja rikosseuraamusalan opinnoissa sekä töissä. Aiheen valintaan vaikutti myös se, että olemme kiinnostuneita ymmärtämään syitä sille, miksi toiset päätyvät rikolliseen elämäntyyliin, ja kuinka esimerkiksi huono koulumenestys sekä ongelmat opiskelussa voivat vaikuttaa yhteiskunnasta irtaantumiseen.

Opinnäytetyömme tilasi Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen Aluekeskus. Opinnäytetyömme aihe on ajankohtainen, sillä osa vangeista suorittaa kesken jääneitä perus- tai ammatillisia opintojaan vankeusaikanaan. Aiheen ajankohtaisuus ja tärkeys kävivät ilmi myös haastateltaviemme puheista ja siitä, että useat tahot osoittivat kiinnostusta opinnäytetyömme lopullisiin tuloksiin. Oikeusministeriön ja Rikosseuraamuslaitoksen vuosien 2020-2023 tulossopimuksessa on tavoitteena nostaa koulutukseen osallistuvien vankien osuus vankitoiminnoissa 12%:sta 20%:iin vuoteen 2023 mennessä (Mäki 2019), joten vankilakoulutuksen tuloksellisuuden ja sujuvuuden tarkastelu on perusteltua. Vangin rangaistusajan suunnitelma voi sisältää vangin kouluttautumisen tai kesken jääneiden opintojen suorittamisen loppuun, ja kouluttautuminen onkin tärkeä osa onnistunutta integroitumista takaisin yhteiskuntaan. Mikäli vangilla on oppimisen pulmia eikä hän saa tarvittavaa tukea, hänen rangaistusajan suunnitelmansa tarkoituksenmukainen eteneminen voi estyä.

Opinnäytetyömme tarkoitus oli kuvata ja tuottaa tietoa, miten vankilaopetus on järjestetty Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen vankiloissa, millainen vaikutus kouluttautumisella on rikollisen käyttäytymisen ehkäisemiseen ja miten mahdollisia oppimista vaikeuttavia tekijöitä voidaan vankilaopetuksessa seuloa. Lähestyimme vankilaopetusta kehittämisenäkökulmasta ja kartoitimme, millainen mahdollisuus vangeilla on saada tukea oppimisen pulmiinsa vankeusaikana. Tarkastelimme haastattelujen ja tutkimustiedon avulla vankilaopetuksessa ilmenneitä puutteita, mutta huomioimme myös asioita, jotka toimivat ja olivat jo hyvin. Tavoitteenamme tutkimuksessamme oli myös, että vankilaopetuksen laadun parantamiseksi ja oppimisen pulmien tukemiseksi vankeusaikana voitaisiin tekemiemme havaintojen perusteella löytää keinoja, joita voidaan hyödyntää maanlaajuisesti vankilaopetuksessa.

2 Opinnäytetyön tilaajana Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen Aluekeskus

Kartoitimme opinnäytetyömme tilaajaa keskeisten vankilaopetuksen parissa toimivien tahojen joukosta, ja päädyimme lähestymään Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallintoyksikköä. Keskushallintoyksikkö osoitti heti mielenkiintoa ja sieltä ehdotettiin, että koska tutkimuksemme rajautuu Etelä-Suomen laitoksiin, tilaajamme voisi olla Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen Aluekeskus. Lopullisen varmistuksen tilauksesta saimmekin Aluekeskuksen kehityspäälliköltä Mikko Hytöseltä.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueeseen kuuluvat Helsingin, Jokelan, Keravan, Riihimäen, Suomenlinnan ja Vantaan vankilat. Alueeseen kuuluvat myös Helsingin ja Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimistot. (Rikosseuraamuslaitos 2020b.) Vantaan vankila on tutkintavankila eikä siellä näin ollen järjestetä opetusta, ellei laitoksessa ole tutkintavankeina oppivelvollisuusikäisiä. Tutkintavankilassa ei ole toimintavelvollisuutta, ja rangaistusajan suunnitelmakin laaditaan vasta silloin, kun vanki siirtyy suorittamaan lainvoimaista tuomiotaan toiseen laitokseen. (Meling 2020.) Haastattelupyyntöömme vastattiin työntekijöiden toimesta Helsingin ja Riihimäen suljetuista vankiloista sekä Keravan avovankilasta. Vantaan vankila rajautui tutkimuksestamme, sillä saimme tiedon, ettei siellä tutkimushetkellä ollut oppivelvollisuusikäisiä. Lisäksi haastattelimme asiantuntijoita Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallintoyksiköstä, Kriminaalihuollon tukisäätiöstä sekä Liven ammattiopistosta. Oppilaitosten osalta saimme työntekijähaastattelut Hyrian ammattiopistosta sekä Riihimäen aikuislukiosta.

3 Vankilaopetuksen järjestämisen lähtökohdat

Rikosseuraamuslaitos toimii oikeusministeriön alaisuudessa, ja sen tehtävänä on omalta osaltaan huolehtia yhteiskunnan turvallisuudesta pitämällä yllä laillista ja turvallista seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää. Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa vuosille 2020-2023 kerrotaan lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen ”tekevän vaikuttavaa, luotettavaa ja merkityksellistä työtä yhteiskunnan turvallisuuden hyväksi”. (Rikosseuraamuslaitos 2020a.) Strategian taustalla ovat tavoitteet, jotka tähtäävät tuomittujen kiinnittymisen rikoksettomaan elämään verkostoyhteistyön avulla. Lisäksi henkilöstön hyvinvointiin sekä motivoituneisuuden panostetaan, ja turvallisuutta pyritään ylläpitämään joustavilla rakenteilla ja seuraamusprosesseilla. Keskeisinä arvoina strategiassa ovat ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa sekä turvallisuus. (Lavikkala & Linderborg 2011, 175.)

Kaikissa Pohjoismaissa vangeilla on lakiin perustuva oikeus vankeusaikaisiin opintoihin. Pohjoismaiden vankilaopetusrakenne on maakohtaisia eroja lukuun ottamatta melko yhteneväinen. (Eikeland, Manger & Asbjørnsen 2009, 9; Eikeland 2009, 177.) Tanskassa vangeilla on toimintavelvoite, ja koulutusta tarjotaan työtoimintojen ja muiden kurssien ohessa

yhdeksi toimintavaihtoehtoksi. Tanskalaisissa vankiloissa on oma koulu, jossa työskentelee noin 80 opettajaa sekä vaihteleva määrä tuntiopettajia. Tanskassa myös tutkintavangeilla on mahdollisuus vankilaopetukseen. (Koudahl 2009, 42-43.) Suomessa sen sijaan vankilaopintoja toteuttavat ulkopuolisissa oppilaitoksissa työskentelevät opetusalan ammattilaiset, jotka siviiliopettamisensa ohella käyvät vankiloissa opettamassa (Koski 2009, 68). Islannissa vankilassa työskentelee erikseen koulun rehtori, joka voi vankilan valvojan (engl. *prison inspector*) suostumuksella esimerkiksi evätä opetukseen osallistumattoman vangin opetuksen (Gunnlaugsson & Ragnarsson 2009, 102). Norjassa The Norwegian Labour and Welfare Organisation tekee yhteistyötä työmarkkinaviranomaisten kanssa pitääkseen huolen siitä, että opintotarjonta olisi mahdollisimman laajaa (Manger, Eikeland & Diseth 2009, 148). Ruotsissa taas The Swedish National Agency of Education valvoo vangeille järjestettävää koulutustarjontaa ja opetuksen toteuttamista (Eriksson Gustavsson & Samuelsson 2009, 154).

3.1 Vankilaopetus vastaa siviiliopetusta

Vangille laaditaan hänen tuomionsa ajaksi rangaistusajan suunnitelma, jonka yhtenä osiona on koulutustarpeiden arviointi. Vankilassa järjestettävä koulutus osaltaan antaa paremmat edellytykset pärjätä siviilielämässä vapautumisen jälkeen (Opetushallitus 2012). Vankilassa järjestettävän toiminnan tarkoitus on edistää tulevaisuudessa vangin sijoittumista yhteiskuntaan ylläpitämällä tämän työelämän ja arjen taitoja. Jokaisen vangin rangaistusajan suunnitelmassa tulisi lukea hänelle tarkoituksenmukaisin toiminnan muoto, johon hänen tulisi osallistua vankeusaikana. (Rikosseuraamuslaitos 2019.) Kuntoutuksen lisäksi kouluttautuminen onkin avainasemassa uusintarikollisuuden ehkäisyssä.

Vankilaopetuksen järjestäminen on perusteltavissa vankeuslain (767/2005) 1 luvun 3 §:llä, jonka mukaan vankilalojen tulee vastata mahdollisimman suurilta osin yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. Tätä vankilalojen yhdenmukaistamista siviilielämän kanssa kutsutaan normaalisuusperiaatteeksi (Rikosseuraamuslaitos 2002). Vankeuslaki takaa vangille mahdollisuuden suorittaa peruskoulunsa loppuun niin halutessaan, ja lisäksi eri vankilat voivat yhteistyössä paikallisten koulutusten järjestäjien kanssa tarjota vangeille erilaisia ammatillisia koulutuksia tai lukiokoulutuksen (Vankilaopetuksen linjaukset 2019, 2).

Vankilassa suoritettava koulutus voi muodostua ammatillisista tutkintotavoitteisista koulutuksista, kuten logistiikka-, kone- ja metalli- sekä rakennusalan ammattikoulutuksista. Koulutusmahdollisuuksiin kuuluvat lisäksi tutkintoon johtamattomat koulutukset, kuten tulityö- ja työturvakorttikoulutukset, ammatilliseen koulutukseen valmentavat koulutukset (VALMA), tai eri tutkintojen osat. Vankilaopetus on sopimusperusteista, eli koulutuksen järjestäjä ja vankila solmivat opetuksen järjestämisestä kirjallisen sopimuksen velvollisuksineen. Vankilassa suoritettu tutkinto ja siitä saatu tutkintotodistus ovat samat kuin siviilissä tutkinnon suorittaneella, eli todistuksen myöntää koulutuksesta vastaava oppilaitos. Koulutuksen

järjestäjällä on vastuu tiedottaa vankiloita tarjolla olevista koulutuksista. (Rikosseuraamuslaitos 2020c; Vankilaopetuksen linjaukset 2019, 2-3.)

Vankilaopetuksen tulee vastata siviilielämässä tarjottavan opetuksen tasoa. Lisäksi opetuksen räätälöiminen on tärkeää, sillä harva vanki pystyy suoriutumaan päätoimisista opinnoista. Suljettujen vankiloiden ja avovankiloiden tarjoamat kouluttautumismahdollisuudet eroavat hiukan toisistaan; suljetussa vankilassa opinnot suoritetaan pääsääntöisesti vankilassa, mutta avolaitoksissa oleville pyritään mahdollisuuksien mukaan löytämään koulutusmahdollisuuksia siviilistä. (Opetushallitus 2012.)

Vuonna 2019 SASKY koulutusyhtymä käynnisti VANKKA-hankkeen, jonka tarkoituksena on yhtenäistää vankilaopetuksen käytänteitä valtakunnallisesti, vahvistaa verkostojen välistä yhteistyötä sekä parantaa ammatillisen vankilaopetuksen laatua. Vankiopiskelijoille pyritään tarjoamaan aiempaa laajempi ammatillinen opintovalikoima, ja heidän valmiuksiaan siviiliin ja työelämään pyritään vahvistamaan opiskelun keinoin. Lisäksi vankiloiden henkilöstön tuntemusta opiskeltavista aloista kehitetään ja heidän verkostoitumistaan laajennetaan. Hanke päättyy toistaiseksi vuoden 2020 lopussa. (Sasky 2020.) Hankkeen kunnianhimoiset tavoitteet tulevat todennäköisimmin näkymään vahvastikin vankilakoulutuksen kentällä, joten on mielenkiintoista nähdä, millä tavoin Suomen vankilaopetuksen tilanne muuttuu hankkeen myötä.

3.2 Kouluttautumattomuuden ja syrjäytymisen yhteys

Syrjäytyminen tarkoittaa yksilön jäämistä yhteiskunnan järjestelmien ulkopuolelle. Esimerkiksi vajavainen työkokemus sekä muut elämänlaatua heikentävät seikat kouluttautumattomuuden lisäksi voivat kasautua yksilölle, jolloin tämän syrjäytymisriski kasvaa. (Kajantie, Hovi, Eriksson, Laivuori, Andersson & Räikkönen 2013, 23; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019.) Syrjäytymisen ensimerkit alkavat näkyä usein jo peruskoulun alussa esimerkiksi vaikeuksina keskittyä opetukseen ja erilaisina käytöshäiriöinä. Myöhemmin oireilu voi muuttua muotoaan esimerkiksi päihteiden käytöksi ja koulunkäynnin laiminlyömiseksi. Myös erilaisia tunne-elämän vaikeuksia, kuten masennusta, voi ilmetä. (Kuronen 2010, 20.) Erityisesti peruskoulun jälkeinen elämä voi osalla nuorista jäädä hyvinkin katkonaiseksi, ja jatko-opintoihin hakeutuminen voi pitkittyä jopa vuosilla. Tällöin nuori on suuressa vaarassa syrjäytyä ja jäädä ulkopuolelle mielekkäistä yhteiskunnan rakenteista. (Kuronen 2010, 286; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

Ilman asianmukaista tukea oppimisen pulmat vaikuttavat merkittävästi yksilön koulussa pärjäämiseen, ja vaikeudet koulunkäynnissä puolestaan voivat aiheuttaa yksilön syrjäytymisen. Lisäksi heikompi suoriutuminen koulutehtävistä voi altistaa verrokkiryhmässä kiusaamiselle. (Einat & Einat 2015, 424; Kuronen 2010, 18.) Kiusatuksi tuleminen ja vertaisryhmässään ulkopuoliseksi jääminen voivat aiheuttaa lapselle ja nuorelle pitkäkestoisia mielenterveyden

ongelmia, kuten masennusta sen eri vaikeusasteissa. Vakavasti horjunut mielenterveys heikentää sekä yleistä toimintakykyä että myös työkykyä, ja tämä osaltaan nostaa yksilön riskiä syrjäytyä (Duodecim 2019; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019).

4 Kouluttautumisen vaikuttavuus ja vankilaopetuksen haasteet

Opinnäytetyössämme käyttämämme teorian avulla tutkimme, millainen vaikutus kouluttautumattomuudella voi olla rikollisen elämäntavan muodostumiseen ja kuinka kouluttautuminen taas edesauttaa desistanssia sekä sitä, mikä merkitys motivaatiolla on kouluttautumisessa. Teoreettisessa viitekehyksessä tarkastelimme lisäksi oppimisen pulmia sekä niiden ilmenemistä ja vaikutuksia niin yksilöllisellä kuin yhteiskunnallisella tasolla. Jotta pystyimme työssämme arvioimaan luotettavasti, kuinka oppimisen pulmat huomioidaan vankilaopetuksessa, tutkimme myös, mistä oppimiseen vaikuttavissa tekijöissä on kyse.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen vankiloissa on siirrytty yhä enemmän vankilassa järjestettävästä lähiopetuksesta etäyhteyksin tapahtuvaan opetukseen. Siksi arvioimme työssämme myös digitalisaation ja etäopetuksen vaikutusta vankien kouluttautumismotivaatioon, tarvittavan tuen saamiseen sekä desistanssiin.

4.1 Kouluttautumisen myönteinen vaikutus desistanssiin

Desistanssi eli rikollisesta elämäntyylistä irtaantuminen voidaan nähdä kahtena erilaisena tapahtumana: joko yksilön rikoskäyttäytymisen loppumisena selkeästi osoitettavana hetkenä tai pidempänä prosessina, jolloin rikosten tekeminen vähenee ajan kuluessa ja lopulta päättyy kokonaan (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018, 204). Yksilön desistanssi koostuu monista eri tekijöistä, kuten henkilökohtaisesta motivaatiosta rikoksettomaan elämään, sosiaalisen verkoston laadusta sekä yksilön mahdollisuuksista esimerkiksi kouluttautua tai tehdä työtä (Abrams & Terry 2017, 5). Teoreettiset näkökulmat painottavat joko yhteiskunnallisia eli rakenteellisia tai henkilökohtaisia eli subjektiivisia tekijöitä siinä, mikä lopulta aikaansaa ja ylläpitää rikollisesta käyttäytymisestä irtaantumista (Kivivuori ym. 2018, 205-206).

Vaikkakin sekä yksilön sisäiset että yhteiskunnalliset ulkoiset tekijät tukevat toisiaan yksilön päätöksessä irtautua rikollisesta elämäntavasta, pyrimme tarkastelemaan ennen kaikkea vankilakoulutuksen potentiaalia edesauttaa vangin desistanssia ja parempaa kiinnittymistä yhteiskuntaan. Peruskoulun ja toisen asteen opintojen jatkaminen on nuorille merkittävä nivelvaihe elämässä. Sillä, pääseekö nuori jatkamaan peruskoulun jälkeen opintojaan lukioon tai ammattikouluun, on suuri vaikutus siihen, kiinnittyykö hän yhteiskuntaan vai ajautuuko hän rikolliseen elämäntyyliin. Erityisesti nuorilla pojilla kouluttautuminen on suojaava tekijä: heidän ikäluokassaan on ollut jopa 57%:n väheneminen rikoskäyttäytymisessä, kun he ovat

päässeet toisen asteen opintoihin (Pekkarinen 2019). Lisäksi toisen asteen koulutuksen puuttuminen on yhteydessä myös päihdeongelmien syntyyn ja vankilaan johtavien rikosten tekemiseen sekä miehillä että naisilla (Kaskela 2019). Vaikka peruskoulun jälkeinen kouluttautumattomuus ei yksin voi selittää yksilön vankilaan päätymistä, on kuitenkin huomioitavaa, kuinka opiskeluihin kiinnittyminen vähentää yksilön todennäköisyyttä tehdä rikoksia.

Matala kouluttautumistasaste on Suomessa yhteydessä myös rikosten laatuun: vain peruskoulun suorittaneilla on jopa yli nelinkertainen riski syyllistyä väkivaltarikokseen ja yli seitsenkertainen riski omaisuusrikokseen kuin niillä, jotka ovat suorittaneet ammatilliset opinnot. Lukion käyminen ja korkeakouluttautuminen alentavat riskiä entisestään. Erään tutkimuksen mukaan vankilassa toisen asteen tutkinnon suorittaminen alentaa uusimisriskiä vuoden sisällä 49%:sta 28%:iin, ja vapautumisvuotensa lopussa tutkinnon suorittaneista oli työelämässä 19%. (Mäki 2019.) Näitä lukuja tarkasteltaessa onkin desistanssin näkökulmasta perusteltavissa, miksi vankien kouluttautumiseen tulisi panostaa entisestään.

4.2 Motivaation merkitys kouluttautumisessa

Motivaation voi yksinkertaisimmillaan kuvata yksilön toiminnan tavoitteiksi sekä syiksi ja tavoiksi toimia. Toiminnan syyt eivät aina ole yksilölle itselleenkaan selviä, vaan niiden alkuperä voi löytyä jo biologisista tekijöistä, kuten temperamentista ja luonteenpiirteistä. Toimintaa ohjaavat psykologiset perustarpeet, kuten tuntemus yhteenkuuluvuudesta ja oman elämänsä hallinnasta sekä yksilön omaksumat erilaiset arvot. Motivaatio vaikuttaa yksilön tapoihin pyrkiä toteuttamaan tavoitteensa. Tähän lukeutuvat muun muassa kyky suunnitella tulevaa, tehdä tilanteeseen vaikuttavia ratkaisuja, selvitä vastoinkäymisistä sekä tarvittaessa säädellä tai muuttaa omaa toimintaa. Se, mitä yksilö haluaa tai mihin hän toiminnallaan pyrkii, ohjaa tavoitteellista toimintaa, joka ilmenee motivaation konkreettisuutena. (Nurmi & Salmela-Aro 2017.)

Yksilön motivaatioon opiskella ja kehittää osaamistaan vaikuttaa hänen minäpystyvyyssuskomuksensa. Kun yksilö saa erityisesti lapsuudessaan kokemuksia siitä, kuinka hän selviytyy erilaisista oppimistehtävistä, nämä muovaavat hänen käsitystään omasta osaamisestaan ja kyvykkyydestään. Jos yksilö on kokenut opiskelun vaikeaksi eikä hän ole saanut tarvitsemaansa tukea tehtävistään selviytyäkseen, hänen uskomuksensa omasta pystyvyydestään voi kehittyä kielteiseksi. Toistuvat epäonnistumiset oppimisessa voivat aiheuttaa minäpystyvyyssuskomukseen sen, että yksilö uskoo pärjäävänsä huonommin kuin muut. Tämä synnyttää yksilön mielessä negatiivisuuden kehän, jolloin yksilö ei lopulta välttämättä edes yritä suorittaa tehtäviä, sillä hän on varma, ettei hän kuitenkaan osaa. Jos taas yksilö on kokenut jo lapsena selviytyvänsä erilaisista opiskelutehtävistä, tämä vahvistaa

hänen minäpystyvyyssuskomustaan eikä hän lannistu yhtä herkästi, vaikka hän kokisikin suoritettavat oppimistehtävät liian haastavina. Onkin havaittu, että todellisia yksilön kykyjä enemmän hänen opiskelumotivaatiotaan ohjaa hänen minäpystyvyyssukomuksensa, ja sinnikkyys sekä luottamus omaan pystyvyyteen kantavat myös epäonnistumisten yli. (Viholainen, Aro, Koponen, Peura & Aro 2013, 90-92.)

Oppimisen pulmista kärsiville voi syntyä heikko minäpystyvyyssukomus. Koulussa ei välttämättä osata tukea yksilöä tämän tarvitsemalla tavalla, ja hän saattaa saada suoritettavakseen tehtäviä, joista hän ei pysty selviytymään. Oppimisen pulmista kärsivät saattavat saada vähemmän sellaisia positiivisia oppimiskokemuksia, jotka vahvistaisivat kokemusta omasta pärjäämisestä. Jos heille on kehittynyt negatiivinen minäpystyvyyssukomus ja he selviytyvätkin heille määrättyistä oppimistehtävistä, he voivat herkemmin uskoa, että tehtävät ovatkin olleet liian helppoja eikä heidän tosiasiallisella osaamisellaan ole ollut merkitystä. (Viholainen ym. 2013, 91-93.) Toistuvat epäonnistumisten kokemukset ja myös mahdollinen verrokkiryhmän kiusaamisen kohteeksi joutuminen voivat aiheuttaa yksilössä turhautumista ja itsetunnon heikkenemistä. Tämä saattaa johtaa koulunkäynnin katkonaisuuteen ja rikolliseen elämäntyyliin kiinnittymiseen, jotta yksilö kokisi ihailua ja hyväksyntää vertaisiltaan. (Einat & Einat 2015, 424; Manger, Eikeland & Asbjørnsen 2018, 438.)

4.3 Vankilakoulutukseen osallistumiseen vaikuttavat tekijät

Vuonna 2018 vangit käyttivät vankeusaikaansa kouluttautumiseen yhdeksän prosentin verran (Rikosseuraamuslaitos 2018). Yleisimpiä syitä vankien koulutukseen osallistumiseen ovat vankeusajan helpottaminen, siviilielämään valmistautuminen, tietojen ja taitojen kartuttaminen sekä halu tehdä jotain tärkeää ja merkityksellistä (Koski & Miettinen 2007, 73; Manger ym. 2018, 713).

Rikollisen käyttäytymisen ja oppimisen pulmien välille on lukuisten tutkimusten valossa löydetty yhteyksiä (Tuominen 2018, 6). Vaikkei ole mahdollista osoittaa selkeitä syy-seuraussuhteita näiden välille, oppimisvaikeuksia ja muita oppimiseen vaikuttavia häiriöitä ilmenee enemmän vankipopulaatiossa kuin siviilien keskuudessa keskimäärin. Esimerkiksi jopa lähes puolet vangeista on kertonut kärsivänsä huomattavista lukivaikeuksista. (Koski & Miettinen 2007, 59.)

Lapsena ja nuorena koulunkäynti yksilöllä, jolla ilmenee oppimisvaikeuksia, voi olla todella turhauttava kokemus. Mielekäästä kiinnittymistä kouluyhteisöön ei tapahdu, ja houkutus jättäytyä koulusta pois voi muuttua päätökseksi. Einatin ja Einatin (2015, 433-435) tutkimuksessa vangit kertovat vain vähän positiivisia koulukokemuksia oppimisvaikeuksiensa kanssa. Sen sijaan he tuovat esille turhautuneisuutta, häpeää ja toivottomuuden tunnetta. Kun koulunkäynti luo yksilölle näinkin vahvoja negatiivisia miellelyhtymiä, on helppoa päätellä,

kuinka motivaatio vankilassa kouluttautumiseen voi olla vähäinen, ellei olematon. Tutkimustuloksia oppimisvaikeuksista kärsivien vankien kouluttautumisesta löytyy kuitenkin puolin ja toisin. Toisaalta vangit näkevät oppimisvaikeutensa estävänä tekijänä kouluttautumisessa, mutta monet vangit voivat kokea vankilaopetuksen myös uutena mahdollisuutena kouluttautua ja mielekkäämpänä vaihtoehtona kuin koulunkäynnin siviilissä. (Manger ym. 2018, 728-729.)

Esteet vangin kouluttautumiselle vankilassa voidaan jaotella kolmeen luokkaan: institutionaaliset, tilanteelliset sekä taipumukselliset esteet. Institutionaalisilla esteillä tarkoitetaan niitä syitä, jotka johtuvat esimerkiksi laitoksesta, järjestelmästä tai toiminnoista. Esimerkiksi kielitaidon puute, sopivien kurssien puuttuminen tai järjestelmän monimutkaisuus kuuluvat näihin, sillä ne eivät varsinaisesti ole yksilön omasta toiminnasta riippuvaisia. Tilanteelliset syyt kuvastavat yksilön elämäntilanteeseen liittyviä seikkoja, kuten heikkoa terveydentilaa tai taloudellista epävakautta. Taipumukselliset syyt ovat yksilöstä itsestään johtuvia tekijöitä, kuten asennoituminen koulutukseen. Alhainen koulutustaso ei esimerkiksi ole itsessään taipumuksellinen syy, mutta yksilön mielikuva itsestään huonona oppijana sen sijaan on. (Manger ym. 2018, 713.) Mangerin ja kumppaneiden (2018, 727-728) mukaan oppimisvaikeudet vaikuttaisivat olevan merkittävin taipumuksellinen selittäjä, miksi vangit eivät osallistu vankilakoulutukseen. Nuoret vangit kokevat myös eniten taipumuksellisia esteitä, mikä voi selittyä sillä, että heidän kouluajoistaan on enemmän aikaa kuin vanhemmilla vangeilla, ja negatiivisiin koulukokemuksiin ei olla saatu vielä tarpeeksi etäisyyttä. Opinnäytetyössämme olimme kiinnostuneita tarkastelemaan ennen kaikkea institutionaalisia sekä taipumuksellisia esteitä vankila-aikaisessa kouluttautumisessa.

Vankien koulutukseen hakeutumiseen voivat vaikuttaa monet yksilölliset tekijät oppimisen pulmien lisäksi. Esimerkiksi erilaiset neurokognitiiviset häiriöt kuten ADHD (Tuominen 2018, 3; Manger ym. 2018, 715), sukupuoli, ikä (Manger ym. 2018, 722) sekä ongelmat alkoholin ja muiden päihteiden kanssa (Tuominen 2018, 20) voivat olla oppimisvaikeuksia merkittävämpiä syitä siihen, miksi vanki ei joko siviilissä tai vankeusaikanaan ole jatkanut opintojaan. Komorbiditeetti eli monien eri vaikeuksien ilmeneminen yksilöllä on tavallista (Korkeamäki, Reuter & Haapasalo 2010, 11), jolloin yksilöllä voi olla useampia oppimisvaikeuksia tai hänellä voi olla esimerkiksi sellainen neurokognitiivinen häiriö, joka vaatii oppimisvaikeuksia enemmän kuntoutusta.

4.4 Oppimisvaikeudet ja ADHD

Oppimisen pulmat voidaan jaotella eri oppimisvaikeuksiin ja oppimista vaikeuttaviin neuropsykiatrisiin häiriöihin. Oppimisvaikeuksiksi tunnistetaan yleisessä arkikielessä muun muassa lukihäiriö. Neuropsykiatrisia häiriöitä sen sijaan ovat esimerkiksi ADHD, ADD ja

autismikirjon häiriöt. (Parikka, Halonen-Malliarakis & Puustjärvi 2017, 11.) Vaikka kaikilla neuropsykiatrisilla häiriöillä on merkitystä vankilaopetukseen osallistumisessa, keskityimme tutkimuksessamme tarkastelemaan ADHD:n aiheuttamia haasteita sen yleisyyden vuoksi.

Oppimisvaikeuksia kuvataan sellaisena alisuoriutumisena, joka on yksilön kehitystasoon ja lahjakkuuteen nähden odottamatonta. Jos yksilöllä on esimerkiksi diagnosoitu jokin neurokognitiivinen tai kehityksen häiriö, hänen elämäntilanteensa on poikkeuksellisen kuormittava tai hän joutuu suorittamaan tehtäviä, joihin hänellä ei ole tarvittavaa osaamista, alisuoriutuminen on tällöin odotettavissa ja helposti ymmärrettävissä. Odottamaton alisuoriutuminen taas ei liity tällaisiin tekijöihin, vaan alisuoriutumista tapahtuu, vaikka näennäisesti kaikki olisikin yksilöllä kunnossa. (Fletcher, Lyon, Fuchs & Barnes 2009, 43.) Nämä ovat kehityksellisiä oppimisvaikeuksia, jolloin syy niiden syntyyn löytyy neurobiologiasta. Oppimisvaikeudet pysyvät yksilöllä läpi elämän, vaikka niihin onkin mahdollista löytää sopivia kompensointikeinoja. (Nukari 2010, 13; Korkeamäki ym. 2010, 11.) Suomalaisen tautiluokituksen OCD-10:n mukaan oppimisvaikeudet ovat psyykkisen kehityksen häiriöitä. Usein oppimisvaikeudet ovat yhteydessä myös tarkkaavuuden häiriöihin. (Nukari 2010, 16; Tuominen 2018, 1.)

Oppimisvaikeudet voidaan luokitella lukemisen, kirjoittamisen, matemaattisten ja kielellisten taitojen vaikeuksiin (Nukari 2010, 16-22). Lukemisen ja kirjoittamisen häiriöstä eli dysleksiasta puhutaan arkisessa kielenkäytössä yleisesti lukihäiriönä. Lukihäiriöisen yksilön on haastavaa hahmottaa ja käsitellä äännteisiin liittyvää eli fonologista tietoa. Tyypillisimmin tämä näkyy vaikeuksina tunnistaa sanoja, kirjoittaa niitä oikein ja muuttaa tekstiä yksiköiksi, kuten tavuiksi. Lisäksi yksilöllä voi olla pulmia pelkästään kirjoittamisessa, vaikka hänen lukemisessaan ja tekstinymmärtämisen taidoissaan ei olisikaan mainittavia haasteita. Väestöstä noin 5-10%:n uskotaan kärsivän lukihäiriön eri muodoista. (Nukari 2010, 16-17.) Matemaattisten taitojen oppimisvaikeuksissa ilmenee esimerkiksi sanallisten matemaattisten tehtävien hahmotusongelmia, vaikeuksia kertotaulun oppimisessa sekä erilaisten merkkien ja lukujen ymmärtämis- ja muistamishaasteita. Myös yleinen loogisen päättelykyvyn taito voi olla heikompi muihin ihmisiin verrattuna. (Nukari 2010, 18.) Dysfasia eli kielellinen erityisvaikeus on terminä laaja, ja se voi tarkoittaa monia erilaisia kielellisiä ongelmia. Oppimisvaikeuksien kontekstissa dysfasia tarkoittaa sitä, että puheen oppiminen on hidasta ja sanavaraston kertyminen vajavaista. Yksilön puheen muodostamisessa on haasteita joko ääntämisen, lauserakenteiden tai kummankin suhteen. Myös haasteet sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja tunteiden säätelyssä voivat yksilökohtaisesti liittyä dysfasiaan. (Nukari 2010, 19.)

ADHD (*attention deficit hyperactivity disorder*) tarkoittaa aktiivisuuden ja tarkkaavuuden neuropsykiatrista häiriötä. ADHD:sta kärsivän yksilön kyvyt säädellä tarkkaavuuttaan, aktiivisuuttaan ja impulsiivisuuttaan ovat heikommat kuin muilla. Tarkkaavuuden haasteet voivat ilmetä vaikeutena kohdentaa, ylläpitää ja vaihtaa tarkkaavuuden kohdetta. Yksilö voi olla paikoin hyvin hajamielinen ja toisena hetkenä hyperfokusoitunut eli äärimmäisen

keskittynyt itseään kiinnostavaan asiaan. Aktiivisuuden säätely voi olla puutteellista, jolloin yksilö saattaa tilanteesta ja olotilastaan riippuen olla todella yli- tai aliaktiivinen. Taipumus lyhytjänteisyyteen, olla arvioimatta tekojen seurauksia ja toimia mielohteiden mukaan ilmentävät impulsiivisuuden heikkoa hillintää. Oireet kestävät läpi elämän, ja ne vaikuttavat merkittävästi yksilön elämänlaatuun, valitettavasti usein negatiivisesti. (Puustjärvi, Voutilainen & Pihlakoski 2018, 13-19; Mannström-Mäkelä & Saukkola 2008, 90-91; Sumia 2018, 187.)

Varsinkin hoitamattomana ADHD saattaa johtaa päihteiden väärinkäyttöön. Päihteet stimuloivat aivojen välittäjäaineita ja täten "auttavat" ADHD-oireisiin. Jopa noin 60%:lla ADHD:sta kärsivillä arvioidaan olleen jossain vaiheessa elämäänsä päihteiden väärinkäyttöä. (Mannström-Mäkelä & Saukkola 2008, 36-37; Sumia 2018, 187.) ADHD onkin päihdekäytön lisäksi ennustava tekijä rikolliseen elämäntyyliin ajautumisessa. Suomessa nuorilla vangeilla esiintyy ADHD:ta jopa 30,1%:lla ja aikuisilla 26,2%:lla. Rikollisuuteen ajautuminen voi selittyä antisosiaalisella käyttäytymisellä ja riskihakuisuudella, jotka ovat tyypillisiä piirteitä ADHD:sta kärsiville. (Leppämäki 2017.)

4.5 Digitalisaation aiheuttamat haasteet

Digitalisaatiolla tarkoitetaan yhteiskunnan palvelujen siirtymistä sähköiseen muotoon. Sähköiset palvelut mahdollistavat niiden saatavuuden ajasta ja paikasta riippumatta, ja asiointi on yleensä helpompaa ja nopeampaa verkossa. Digitalisaatiolla pyritään takaamaan toimivat, helppokäyttöiset sekä turvalliset palvelut asiakkaille, ja sähköisten palvelujen lisääntymisen vaikutukset näkyvät muun muassa verotulojen säästymisessä sekä julkisen palvelutuotannon tehostumisessa. (Valtiovarainministeriö 2020.) Palvelujen siirtyessä yhä enemmän sähköiseen muotoon myös kansalaisilta edellytetään sujuvampia digitaatioita. Digitalisaatio ja digitaatiojen opettelu ulottuvat nykyään jo koulumaailmaan, jossa opettajilla ja opiskelijoilla on aiempaa laajemmat mahdollisuudet hyödyntää teknologiaa. (OAJ 2020.)

Digitaalinen oppimateriaali ei itsessään ole parempi kuin tai korvaa perinteistä lähiopetusta. Laadukkaaseen oppimiseen liittyy opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus, ja sähköisen materiaalin tulisi ennen kaikkea olla opettajan apuväline. Sähköisessä oppimateriaalissa voi hyödyntää esimerkiksi lisätietoa tarjoavia hyperlinkkejä, monivalintatehtäviä sekä visuaalisia elementtejä, jotka havainnollistavat monimutkaisia ilmiöitä. Nykyisen pedagogisen näkökulman mukaan ihminen kaipaa oppimalleen tiedolle merkityksiä ja kokonaisvaltaisuutta, ja digitaalisella materiaalilla on tähän paremmat edellytykset laajuutensa ansiosta. Kuitenkin sähköinen oppimateriaali saattaa olla käyttäjälleen väsyttävämpää hyödyntää esimerkiksi jatkuvan edestakaisin-tyyppisen selailun takia tai informaation haarautuessa useiden

hyperlinkkien taakse. Opettajien tulisi osata ohjata opiskelijoitaan hyödyntämään käytettävissä olevaa teknologiaa oikein. (Mikkilä-Erdmann 2017, 17-21; OAJ 2020.)

Digitalisaatioon liittyy myös etäopetus, sillä nykyään etäopetusta järjestetään pitkälti sähköisin menetelmin. Etäopetuksen tarkoitus on mahdollistaa opiskelijalle itsenäinen työskentely ajasta ja paikasta riippumatta. Se voi tarkoittaa joko hyvinkin omatoimista opiskelua verkossa ilman aktiivista ohjausta, tai monimuoto-opiskelua joko yksin tai yhdessä muiden kanssa erilaisia opiskelualustoja käyttäen. Etäopetusta voidaan järjestää myös reaaliaikaisena, jolloin esimerkiksi videoyhteyden kautta opettajan ja opiskelijoiden on helpompaa olla jatkuvassa vuorovaikutuksessa. (Opetushallitus 2020.) Suomen vankiloissa joko perus-, lukio- tai kumpikin opetus järjestetään vuonna 2020 etä- tai video-opetuksena 13:ssa laitoksessa, joista kaksi ovat avolaitoksia (Rikosseuraamuslaitos 2020c).

5 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa esittelemme opinnäytetyömme tutkimusasetelman tavoitteineen ja tutkimuskysymyksineen. Tarkastelemme myös opinnäytetyömme eettisyyttä ja luotettavuutta. Työmme tutkimusmenetelmäksi valitsimme kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen, ja käytimme aineiston analysointiin sisällönanalyysimenetelmää.

5.1 Tutkimustavoitteet ja -kysymykset

Opinnäytetyömme ensisijaisena tavoitteena oli selvittää, millainen vaikutus vankilaopetuksella on vangin desistanssiin. Halusimme myös tutkia, miten vankilaopetuksessa pystytään vastaamaan vankien mahdollisiin erityistarpeisiin, ja millä tavalla vankilaopetusta voitaisiin kehittää.

Kaikki vankilaopetukseen osallistumiseen tai osallistumattomuuteen vaikuttavat seikat ovat huomionarvoisia, mutta jotta tutkimuksestamme ei olisi tullut liian laaja, oppimiseen vaikuttavien tekijöiden suhteen rajasimme aiheen oppimisen pulmien kartoittamiseen vankilaopetuksessa sekä vangin opiskelujen sujumiseen oppimisvaikeuksien kanssa. Työntekijät ja asiantuntijat mainitsivat useassa haastattelussa yhdeksi haasteeksi neuropsykiatriset häiriöt, ja niistä yleisimmäksi he nimesivät ADHD:n, joten otimme tämän huomioon myös tutkimuksemme teoriaosuudessa. Tutkimustavoitteenamme oli saada sellaista tietoa, jota voitaisiin hyödyntää valtakunnallisesti, vaikka tutkimuksemme rajautui alueellisesti Etelä-Suomeen.

Tutkimuskysymyksiksi valikoituivat seuraavat kysymykset:

Miten kouluttautuminen edistää vangin yhteiskuntaan integroitumista, desistanssia ja ehkäisee syrjäytymistä?

Miten vankilassa kartoitetaan opiskeluun liittyviä erityisen tuen tarpeita?

Miten vankilaopetusta voitaisiin kehittää vastaamaan paremmin vankien tarpeita?

5.2 Tutkimuksen toteutus

Olimme yhteydessä Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen Aluekeskukseen elokuussa 2019 ja kerroimme opinnäytetyöstämme. Aluekeskus vahvisti tilaajan roolinsa marraskuussa 2019, jolloin laadimme tutkimussuunnitelman ja haastattelupohjan. Suunnitelmamme hyväksynnän jälkeen haimme tutkimusluvut vankiloiden johtajilta vankilan työntekijöiden haastatteluja varten. Haastattelimme asiantuntijoita ja eri laitosten työntekijöitä tammi- ja helmikuussa 2020. Lähetimme haastateltaville etukäteen haastattelukysymykset (liitteet 1 ja 2) sekä kirjallisen suostumuslomakkeen opinnäytetyöhön osallistumiseen (liite 3). Kevään ja kesän 2020 aikana osallistuimme opinnäytetyöskentelyyn liittyviin seminaareihin sekä suoritimme opinnäytetyöopponoinnin.

Opinnäytetyömme toteutusvaihe aineistojen analysointieineen, raportointieineen ja viimeistelyineen sijoittui maalisi- ja marraskuun 2020 välille. Alkuperäisen aikataulun mukaan opinnäytetyön piti olla valmis toukokuussa 2020, mutta alkukeväästä alkanut koronakriisi vaikeutti työskentelyämme. Emme voineet pitää sovittuja tapaamisia, ja tästä johtuen osa haastatteluista toteutettiin videoitse, puhelimitse ja sähköpostin välityksellä.

Teimme opinnäytetyömme aiheeseen tarkennuksen vielä kesäkuussa 2020. Alkuperäinen ensisijainen tutkimusongelmamme käsitteli vankien oppimisvaikeuksia ja niiden tukemista vankilaopetuksessa. Lisäksi tilaajamme toiveesta olimme jo suunnitelmavaiheessa rajanneet tutkimuksemme koskemaan vain alle 25-vuotiaita vankeja. Kun olimme saaneet haastattelut valmiiksi, huomasimme, että pelkkien yksittäisten oppimisvaikeuksien tarkastelemisen sijaan mielekkäämpää olisi syventyä kokonaisvaltaisesti vankilaopetukseen ja sen merkitykseen rikollisesta elämäntavasta irrottautumisessa. Myös ikärajaus oli problemaattinen, sillä haastatteluissa selvisi, että vankilatyöntekijöillä ja asiantuntijoilla oli verrattain vähän kokemusta tai tietoa alle 25-vuotiaiden vankien tilanteesta, joten he vastasivat haastattelukysymyksiin yleisesti vankien opiskeluihin liittyen iästä riippumatta. Monessa laitoksessa oli haastatteluhetkellä tilanne, ettei heillä ollut yhtäkään alle 25-vuotiasta opiskelijaa. Tilaajamme antoi meille luvan jättää ikärajaus pois ja täten laajentaa kohderyhmäämme. Aiheen tarkentuminen ei aiheuttanut mittavia muutoksia työhömmme, sillä perehdyimme myös aiheen tarkennuttua vankien oppimisen pulmiin niiltä osin, miten oppimiseen vaikuttavia tekijöitä kartoitetaan ja miten ne ilmestyvät vankilaopetuksessa. Esittelimme valmiin opinnäytetyömme arvioivassa seminaarissa joulukuussa 2020.

5.3 Tutkimusmenetelmän valinta

Opinnäytetyömme tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Halusimme tutkimuksessa selvittää opiskelun merkityksen desistanssissa sekä vankilaopetuksen mahdolliset kehityskohdat, joten esimerkiksi määrällisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmien avulla emme olisi saaneet haluamaamme tietoa. Jo pelkästään opiskelun merkitys rikollisuudesta irrottautumisessa on laaja-alainen aihe eikä sen tutkiminen olisi ollut mielekästä suljettujen lomakekyselyiden keinoin. Laadullinen tutkimus sitä vastoin on tyypiltään empiiristä, ja empiiriseen analyysitapaan kuuluu esimerkiksi haastatteluista otettujen lainausten lisääminen analyysin tueksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 27.)

Laadullista tutkimusta kutsutaan myös ymmärtäväksi tutkimukseksi, joka tarkastelee tutkittavaa ilmiötä kokonaisvaltaisesti. Laadullinen tutkimus ei myöskään tähtää tilastollisiin yleistyksiin, vaan tutkittavan asian kuvaamiseen ja sen teoreettisesti mielekkääseen tulkintaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 33.). Haastattelimme valikoituja henkilöitä avoimin kysymyksin, joten laadullinen tutkimus vastasi parhaiten opinnäytetyömme tarkoitusta (Metsämuuronen 2008, 14).

5.4 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineiston keruu

Tutkimuksemme kohderyhmänä olivat vankilaopetuksen järjestämisessä mukana olevat rikosseuraamusalan asiantuntijat, joille pyrimme tuottamaan tietoa vankilaopetuksen tilasta ja kehitystarpeista. Tiedonkeruu perustui rikosseuraamus- ja opetusalan eri asiantuntijoiden ja työntekijöiden haastatteluihin. Haastattelimme kolmea opetuksen koordinoimisesta vastaavaa asiantuntijaa Rikosseuraamuslaitokselta, Kriminaalihuollon tukisäätiöstä ja koulutuksia järjestävistä oppilaitoksista sekä seitsemää käytännön opetuksesta tai opintoihin ohjaamisesta vastaavaa työntekijää Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen laitoksista ja oppilaitoksista. Haastatteleamalla sekä asiantuntijoita että työntekijöitä saimme kattavan opinnäytetyötutkimuksen vankilaopetuksesta.

Tutkimuksemme aineiston keruu toteutettiin muutoin yksilohaastatteluilla, mutta poikkeustilan vuoksi yksi haastattelutilanne oli ryhmämuotoinen. Aloitimme tutkimuksemme haastattelujen toteuttamisen luomalla puolistrukturoidun teemahaastattelupohjan, johon laadimme tutkimuksen tarkoitusta vastaavat avoimet kysymykset. Haastattelutilanteessa kartoitimme haastateltavilta ensin tarvittavat taustatiedot. Koska haastattelupohja oli puolistrukturoitu, runkokysymysten lisäksi haastateltavilla oli tilaa keskustella halutessaan avoimemminkin aiheeseen liittyen. Pyrimme haastattelukysymysten avulla löytämään mielekkäitä vastauksia tutkimiimme ongelmiin, joten haastattelumme perustuivat etukäteen valittuihin ja rajattuihin teemoihin. Teemahaastattelu mahdollistaa myös kysymysten järjestyksen vaihtelun haastateltavien sekä keskustelun kulun mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88). Pitäydyimme haastattelutilanteissa tutkijan neutraalissa roolissa. Huolehdimme rehellisen vuorovaikutuksen

avulla siitä, että loimme haastattelijoina tilanteisiin avoimen ja luottavaisen ilmapiirin (Kuula 2011, 140).

Asiantuntijahaastattelut antoivat asiantuntijat Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallintoyksiköstä, Kriminaalihuollon tukisäätiöstä sekä ammattiopisto Livestä. Työntekijähaastattelut saimme Helsingin, Riihimäen ja Keravan vankiloista ja oppilaitosten osalta haastattelupyyntöömme vastattiin Hyrian ja Liven oppilaitoksista sekä Riihimäen aikuislukiosta. Haastateltaviksemme valikoituivat ne henkilöt, joilla on akateemiset valmiudet tarkastella vankilaopetuksen monipuolisuutta. Laadukkaan laadullisen tutkimuksen tae onkin, että tietoa kerätään ihmisiltä, jotka tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98).

5.5 Aineiston analyysi

Analyysimenetelmänä käytimme sisällönanalyysia. Litteroimme eli kirjoitimme saamamme haastattelut ja tekemämme muistiinpanot puhtaaksi, minkä jälkeen varsinainen aineiston analysointivaihe alkoi. Analyysitapamme oli ymmärtävä eli tarkastelimme saatuja tuloksia kvalitatiivisesti ja teimme päätelmiä sen perusteella. (Metsämuuronen 2008, 47-48.)

Sisällönanalyysia voi käyttää analyysimenetelmänä kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Koska laadullisessa tutkimuksessa voi tulla esille monia tutkijoita kiinnostavia tai ihmeellisiä asioita tutkimuksen kohdeaiheiden ulkopuolelta, aiheen rajauksessa täytyy olla erityisen tarkkana myös analysointivaiheessa. Tutkijoiden täytyy päättää, mihin he rajaavat kiinnostuksensa, minkä jälkeen aineistosta etsitään ja erotellaan valittuun kiinnostukseen kuuluvat kohdat. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103-104.)

Käytimme fokuksemme ylläpitämiseksi luokittelun ja teemoittelun keinoja. Yleistettynä luokittelussa ja teemoittelussa on kyse aineiston pelkistämisestä sekä ryhmittelystä eri aiheiden mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104.) Aineistolähtöinen laadullinen eli induktiivinen aineiston analyysi on kolmivaiheinen prosessi, joka jakautuu aineiston redusointiin eli pelkistämiseen, klusterointiin eli ryhmittelyyn sekä abstrahointiin eli teoreettisten käsitteiden luomiseen. Pelkistämävaiheessa aineisto tiivistetään tai pilkotaan osiin niin, että kaikki epäolennainen karsitaan pois. Pelkistetyt ilmaukset listataan, jonka jälkeen pelkistetyistä ilmauksista etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Tätä vaihetta kutsutaan ryhmittelyksi. Ryhmittelyn tarkoitus on muodostaa samoja ilmiöitä käsittelevistä käsitteistä yksittäisiä alaluokkia, jotka nimetään sisältöä kuvaavasti. Muodostetuista alaluokista yhdistellään teemojen mukaan yläluokkia, jotka niin ikään yhdistellään pääluokiksi. Pääluokat nimetään kuvaamaan sitä aihetta, joka aineistosta nousee esille. Vielä pääluokkia yhdistelemällä muodostetaan tutkimusongelmaan yhteydessä oleva yhdistävä luokka. Aineiston ryhmittelyn jälkeen aineisto käsitteellistetään eli siitä luodaan teoreettiset käsitteet. Lopulta, kun aineiston luokitukset on yhdistelty, saadaan vastaus tutkimusongelmaan.

Käsitteellistämisvaihe itsessään on prosessi, jossa luodaan kuvaus tutkittavasta kohteesta. Empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin ja empiirisestä aineistosta muodostetaan malli, käsitejärjestelmä, käsitteet tai teemat, jotka esitellään tulososiossa. Tutkijan tarkoitus on tehdä johtopäätökset tutkittavien näkökulmasta ymmärtäen, mikä merkitys asioilla tutkittaville on. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-127.)

Litteraatioita oli yhteensä 79 sivun verran. Luimme litteroituja aineistoja useasti läpi ja etsimme teksteistä asettamiemme tutkimuskysymysten kannalta merkittäviä asioita. Tiivistimme aineiston ja pelkistimme ilmaukset, minkä jälkeen erottelimme ilmauksista samankaltaisuudet sekä eriäväisyydet. Muodostimme pelkistetyistä ilmauksista alaluokkia, joiden sisällöt koodasimme positiivisiin, neutraaleihin ja negatiivisiin helpottaaksemme lopullisten ylä- ja pääluokkien kokoamista (liite 4). Luokittelun jälkeen kirjoitimme aineiston auki tulososioiksi, ja poimimme haastatteluista havainnollistavia sitaatteja.

5.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuus edellyttää tutkijoiden objektiivisuutta ja puolueettomuutta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160). Noudatimme opinnäytetyömme tekemisessä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) antamia ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä: olimme rehellisiä ja teimme huolellista työtä tutkimuksessamme, aineiston käsittelyssä ja tulosten arvioinnissa.

Kysyimme jokaiselta haastateltavalta henkilökohtaisesti ja kirjallisesti luvan käyttää heidän haastatteluaan tutkimuksessamme. Annoimme haastateltaville etukäteen tutustuttavaksi opinnäytetyösuunnitelman ja tiedotimme heitä tutkimuksemme aiheesta, tavoitteista ja myös tutkimusaineiston käsittelystä (Kuula 2011, 99). Työntekijäasemassa olevilla haastateltavilla oli lähtökohtainen oikeus pysyä nimettömänä ja tunnistamattomana opinnäytetyössämme. Asiantuntijat antoivat haastatteluun suostuessaan luvan käyttää heitä lähteenä tutkimuksessamme, ja he saivat päättää, esiintyvätkö he nimellään vai esimerkiksi organisaationa. Yhdenvertaisuuden vuoksi myös asiantuntijat esiintyvät työssämme anonymisti, sillä joillakin asiantuntijoilla oli erityisen spesifi virkanimike. Anonymiteetti varmistaa sen, etteivät haastateltavien kertomat asiat ole yksilöitävissä tiettyihin asiakkaisiin tai muutoin tunnistettavissa (Kuula 2011, 113).

Haastattelutilanteessa annoimme haastateltaville täyden vapauden ilmaista mielipiteensä ja kertoa näkemyksensä. Sähköpostihaastatteluja lukuun ottamatta taltioimme haastattelut äänittämällä, videotointia ei käytetty. Litteroimme äänitetyt haastattelut, ja säilytimme saadut aineistot sähköisesti salasanasuojauksen takana emmekä luovuttaneet mitään tietoja ulkopuolisille (Kuula 2011, 115). Litteroinnin jälkeen hävitimme äänitteet asianmukaisesti, ja opinnäytetyön valmistuttua hävitimme myös litteraatiot (Kuula 2011, 129).

6 Tulokset

Tulososiossa esittelemme teemahaastatteluiden avulla saamamme keskeiset tulokset. Haastattelimme seitsemää työntekijää ja kolmea asiantuntijaa opinnäytetyötämme varten. Työntekijät työskentelivät haastattelujen aikana vankiloissa eri ohjaajien viroissa sekä eri oppilaitoksilla opettajina tai erityisopettajina. Koska saimme haastatella asiantuntijoita ja vankiloiden sekä oppilaitosten työntekijöitä, aineistomme muotoutui monipuoliseksi. Saimme lisäksi kattavan näkökulman tutkimaamme aiheeseen, sillä erityisosaaminen jakaantui tasaisesti haastateltavien kesken. Haastateltavien anonymiteetin suojaamiseksi koodasimme haastateltavat kirjaimilla ja numeroilla, kuten T1, T2 sekä A1, A2 ja niin edelleen. Maininnat esimerkiksi tietyistä vankiloista, koulutuksista ja laitoksista on kontekstista riippuen sensuroitu, jotta haastateltavat eivät ole tunnistettavissa.

6.1 Opintie avautuu jo tuomion alussa

Asiantuntijat kertoivat haastatteluissa, miten koulutus on järjestetty Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella. Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuonna 2018 voimaan tullessa vankilaopetuksen linjauksessaan eli reformissaan antanut eri oppilaitoksille mahdollisuuden hakea vankilaopetuslupaa. Ennen vuotta 2018 vankilaopetusta oli voinut järjestää periaatteessa mikä vain oppilaitos, mikäli heillä ja vankilalla oli ollut kiinnostusta ja tarvetta yhteistyöhön. Uutta vankilaopetuslupaa haki yhteensä yli 20 eri oppilaitosta, joista kaksi on Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella. 15:lle oppilaitokselle myönnettiin vankiopiskelijöistä rahoituskerroin, joka tukee heitä taloudellisesti vankilaopetuksen järjestämisessä. Myös muilla koulutuksen järjestäjillä on mahdollisuus järjestää koulutuksia ja opetusta vankilaympäristöissä, mutta he eivät kuitenkaan saa vastaavaa rahoitusta. Luvan saaneita ammatillisia oppilaitoksia ovat Keuda ja Hyria, ja muutoin vankilaopetusta järjestävät muun muassa erityisoppilaitokset Live ja Spesia sekä Riihimäen aikuislukio. Oppilaitokset sopivat yhdessä vankiloiden kanssa, millaista opetusta olisi järjestettävissä. Näin luodaan perusta vankien mahdollisuuksille opiskella vankeusaikana.

“Ammatilliset erityisoppilaitokset ei saaneet vankilaopetukseen lupaa eikä tarkoita sitä, että me ei saatas järjestää vankilaopetusta, vaan se tarkoittaa sitä, että me ei saada tutkintotavoitteisesta koulutuksesta, siellä on vankilaopetuksessa tällainen korotettu rahoitus, ja me ei saada sitä, ja siksi ammatilliset erityisoppilaitokset järjestävät vain tätä valmentavaa koulutusta, koska siinä se rahoitusmalli on paljon erilainen.” A3

“Aikaisemminhan (vankilakoulutuksen järjestäminen) on ollu, miten sanoisin, aika sellasta vapaata. Periaatteessa riippunu siitä miten aktiivinen se vankila on ollu ettimään niitä yhteistyökumppaneita ja neuvottelemaan ja sopimaan.”

A1

Haastatteluissa tuotiin ilmi, että ensiaskel vangin opintojen mahdollistamisessa tapahtuu jo vangin rangaistusajan suunnitelman laatimisen yhteydessä joko arviointikeskuksen tai yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijän toimesta. Rangaistusajan suunnitelmassa huomioidaan myös vangin laitos- ja myöhemmin osastosijoittelu. Kun vanki saapuu vankilaan, hänelle voidaan tehdä lisäksi erillinen tulohaastattelu. Tulohaastattelun tarkoitus on muun muassa kartoittaa vangin koulutus- ja työtaustaa sekä pohtia hänen mahdollisuuksiaan näiden valmiuksien kehittämiseen vankeusaikana. Erään työntekijän mukaan Riihimäen vankilassa voidaan opinnollistaa työtoimintoja, jolloin työtoimintaan osallistumisesta on mahdollista saada tutkinnon osia hyväksiluettua. Opintojen aloittaminen ja niiden suorittaminen on siis joissain vankiloissa mahdollista aluksi myös työtoiminnan kautta, ja tämä voidaan huomioida rangaistusajan suunnitelmassakin. Vangin osallistuminen tiettyyn koulutukseen voi kuitenkin estyä esimerkiksi siksi, ettei hän sovellu avolaitokseen, jossa koulutusta järjestettäisiin. Toisaalta vankiloissa ei ole varsinaista toimintavelvoitetta.

“Jokainen vanki tulohaastatellaan, ja myös koulutus- ja työllisyysasiat ovat haastattelussa esillä. Jos opinnot ovat kesken tai vangilta puuttuu ammatillinen tai toisen asteen koulutus, asiasta keskustellaan, vankia motivoidaan koulutuksen aloittamisen suhteen ja asiaa viedään sen jälkeen tuetusti eteenpäin.” T7

“Niille tehdään nykyään ransu, (...) minun tietääkseni siinä vaiheessa pitäis sen suunnittelijan kartottaa nää koulutustarpeet siinä ku kaikki muutkin tarpeet.”

T1

Vangin tiedottaminen erilaisista opiskelumahdollisuuksista voi tapahtua jo rangaistusajan suunnittelun laatimisen tai tulohaastattelun aikana. Työntekijöillä oli lähes yksimielinen käsitys siitä, että vankiloiden opinto-ohjaajat sekä eri oppilaitosten opettajat huolehtivat yhteistyössä tarkemmasta tiedottamisesta, esimerkiksi toimittamalla vankilan osastoille materiaalia eri koulutuksista. Vaikka haastateltavat työntekijät eivät itse olisi olleet osallisena tiedotustyössä, heillä kuitenkin oli melko yhteneväiset käsitykset siitä, ketkä tiedottamisesta eri laitoksissa huolehtivat. Myös vankien omaa aktiivisuutta ja heidän välistään tiedon jakamista tuotiin esille. Vangit voivat kertoa toisilleen eri koulutuksista ja mitä he siitä tietävät, mikä voi vaikuttaa mielenkiinnon heräämiseen. Vangit voivat asiointilomakkeella pyytää tapaamista opinto-ohjaajan tai muun vastaavan työntekijän kanssa, jolloin he voivat alkaa suunnitella opintojen aloittamista vankilassa. Eräs työntekijä huomautti, että osalla vangeista lukutaito ja luetun ymmärtäminen voivat olla todella heikkoja, jolloin nimenomaan tiedon henkilökohtaisen jakamisen merkitys korostuu.

“Yleensä ne on aika hyvin tietosia, oisko ensinnäkin varmaankin ransussa jonkulainen tavoite niin osaavat itse kysellä. (...) Sitä en osaa sanoa mitä osastolla tapahtuu, mutta kyllä ne ohjaa ottamaan yhteyttä opinto-ohjaajaan. Sitten toki on osastoilla kaikkien vankilakoulujen esite, se on kans yks mistä he

voivat nähdä koulutusmahdollisuuksia. Ja nyt tosiaan käytiin (vankilan nimi), osasto osastolta läpi ja kerrottiin mitä meillä on täällä opiskelumahdollisuuksia. Jotenki tuntuu se ettei ne tuu yllätyksenä, kyl niillä on jonkulainen käsitys jo että täällä on opiskelumahdollisuuksia.” T5

“He saavat ihan luettavaksi tietoa siitä mitä meillä voi opiskella. Mutta opinto-ohjaajat keskustelevat jok’ikisen kaverin kanssa ja tiedottavat siitä mitä voi tehdä. Ni varmaanki se henkilökohtainen kontakti on paras tiedotusväylä.” T2

Vankien omat valmiudet, mielenkiinnon kohteet sekä aiempi koulutus- ja työtausta pyritään huomioimaan hänelle sopivaa koulutusta suunniteltaessa. Kuitenkin, koska opetus tapahtuu vankilassa, turvallisuusnäkökulma on korostetussa asemassa. Eräässä työntekijähaastattelussa mainitaan, että vaikka toistaiseksi ongelmaa ei ole ilmennyt, vankien päihdetaustan tuomat sosiaalisen käyttäytymisen ongelmat tulee huomioida heidän kanssaan työskennellessä. Vanki voi itse kieltäytyä osallistumasta opetukseen, esimerkiksi siksi, että hän joutuisi tekemisiin muiden vankien kanssa. Myös vankilan henkilökunta huolehtii siitä, ettei koulutukseen osallistuminen tuota tarpeettomia riskejä. Tämä on pyritty huomioimaan jo vangin laitos- ja osastosijoittelussa, ja mahdollisuuksien tai tarpeen mukaan vartija on paikalla joko opetustilassa tai sen välittömässä läheisyydessä. Myös vangin tuomion aikana voi ilmetä sellaisia seikkoja, jotka estävätkin hänen kouluttautumisensa. Esimerkiksi avovankilan sääntöjen rikkominen voi johtaa siihen, että vanki joutuu suljettuun laitokseen, eikä hän sieltä pysty osallistumaan opintoihin.

“Esimerkiks täällä on joskus ollu näitä et on pari-kolme jengiläistä ni se vähentää (koulutukseen osallistumista), etteivät mahdu samaan porukkaan.” T1

“Vankilassa kaikki lähtee liikkeelle aina siitä, että siellä vankilan henkilöstöllä on velvoitteena pitää tilanne turvallisena kaikille osapuolille, ja se on esimerkiksi asia, joka menee aina kaiken ohi. Tietyllä tavalla se, että siviilissä koulutuksen järjestäjä esimerkiksi päättää itse, ketä valitsee, vankilassa se menee siten, että me haastatellaan ja sanotaan, että tää olisi meidän mielestä sopiva koulutukseen, mutta vankila on se ketä tekee ne päätökset, voiko henkilö osallistua koulutukseen tai muuta.” A3

Vanki voi esimerkiksi vapautuessaan sekä koevapauteen tai avolaitokseen siirtyessään jatkaa vankilassa aloittamiaan opintoja riippuen siitä, mitä vanki opiskelee ja missä vaiheessa hänen opintonsa ovat. Jos opintoja on mahdollista jatkaa avovankilassa tai koevapaudessa, oppilaitoksen henkilökunta pyrkii huolehtimaan opiskelujatkumon toteutumisesta mahdollisimman nopealla aikataululla. Oppilaitosten opettajat pyrkivät tapaamaan vapautuvia vankeja ennen heidän vapautumistaan, jotta heitä olisivat vastassa tutut kasvot, kun he siirtyvät oppilaitokseen. Eri koulutukset saattavat alkaa useamman kerran vuodessa, joten toimettomana ei tarvitse olla pitkiä aikoja. Haastateltavat kokivat, että vankien kiinnittyminen

siviiliin on tuetumpaa ja todennäköisempää, kun heillä on vapaammissa olosuhteissa jotain, mikä pitää heidät kiinni rutiineissa.

“Haetaan yhdessä paikkaa, järjestellään haastattelut ja sit mietitään avolaitosta ja tehään suunnitelmii, tai sit koevapautta silleen että avolaitoksesta pääsis sitten siviiliopintoluvilla ne opinnot alottaan tai jatkaan. Ja sitten jos on koevapaus, nii sitten suunnitellaan koulun kanssa se koevapaus silleen, että se toimintavelvoite on ne opinnot.” T3

“Kun henkilö vapautuu, niin pyritään siihen mahdollisimman nopeesti järjestämään, tyyliin jos sä vapaudut tänään niin huomenna sulla on jo sitten koululle järjestetty tapaaminen. Siinä tapaamisessa pyritään et siinä olis mukana aina joku tuttu henkilö, koska ne on asioita, jotka todennäköisesti helpottaa aika paljon sitä, että tulee paikalle.” A3

Vanki on vastuussa vankilalle, että hän noudattaa esimerkiksi valvotun koevapauden tai avovankilan poistumisehtoja. Voikin olla, että mikäli opiskeluun osallistuminen ei olisi aluksi toimintavelvoitteena, vanki ei siviiliin päästyään edistäisikään opintojaan, kun mitään pakkoa ei olisi. Kuitenkin elämän luonnollisen rytmien rakentuminen koulunkäynnin kautta tukee vangin arkea, ja vanki saattaa myöhemmin työskennellä uuden elämäntapansa eteen ennemmin itsensä kuin ulkoisten vaikuttajien vuoksi. Oppilaitoksissa vangin on myös mahdollista “päivittää” sosiaaliset piirinsä ihmisiin, jotka edesauttavat rikollisesta elämäntyylistä irtaantumista. Eräässä työntekijähaastattelussa toivottiin kuitenkin myös hienovaraisuutta vangin koevapauden valvomisen suhteen, sillä esimerkiksi vangin puhalluttaminen koulurakennuksen ulkopuolella saattaa herättää muissa ihmetystä ja leimaamista.

“Meillä on semmonen kokemus, että kaikkein paras, tehokkain reitti on ollut sellanen, että on alottanu ammatilliset opinnot suljetussa vankilassa, sieltä avovankilan tai koevapauden kautta siviiliin, niin pikkuhiljaa se sitoutuminen on kasvanut ja siinä vaiheessa kun sit vapaudutaan, niin sitoutuminen on jo vahvaa. Et siinä vaiheessa harvoin enää keskeytetään. Et jos se suljetusta vankilasta suoraan siirtyy vapauteen, vaikka se onki alottanu ne opinnot siel sijoitusvankilassa, nii silloin on todennäköisempää että ne muut asiat elämässä sitten vie mennessään, eikä se takaakaan opintoja.” T4

“Meillä on ainakin usko ja kuvitelma että jos me saadaan kaveri ylioppilaana sitten vapauteen niin hän ei palaa takaisin, mutta ikävä kyllä olemme joutuneet siinä myöskin pettymään. Että kaverit vie sitten. Mutta useilla se on tukenut kuitenkin, on menty siihen jatko-opiskelupaikkaan joka on sitten ollu jo useinkin tiedossa kun lähdetään.” T2

Asiantuntijahaastatteluissa keskusteltiin vankilaopetuksen järjestämisestä rakenteellisella tasolla, ja he ottivat lisäksi kantaa esimerkiksi tiedotukseen ja opintojen jatkumisesta siviiliin.

Työntekijät sen sijaan kertoivat käytännön työn tasolla, miten vankilakoulutusta järjestetään. Lähes kaikki haastateltavat osasivat nimetä henkilöitä ja tahoja, jotka huolehtivat edellä kuvailluista vaiheista. Epävarmat vastaukset tulivat heiltä, jotka olivat olleet joko vähemmän aikaa tai vähemmän aktiivisesti vankilakoulutuksen kanssa tekemisissä.

6.2 Vankilaopetuksen tavoite on pystyvyyden tunteen vahvistaminen

Vankilakoulutuksella nähtiin tavoiteltavan sekä yhteiskunnallisia että yksilötason vaikutuksia. Kouluttautumisen on osoitettu vähentävän uusintarikollisuutta ja ehkäisevän rikolliseen elämäntapaan kiinnittymistä. Rikollisuuden väheneminen parantaa yhteiskunnan turvallisuutta. Työelämässä olevat ihmiset tuottavat valtiolle verovarvoja, joilla mahdollistetaan esimerkiksi julkisten palveluiden tuottaminen.

“Suurimpana yhteiskunnallisena tavoitteena näen uusintarikollisuuden vähentämisen ja sitä kautta yhteiskunnan turvallisuuteen vaikuttamisen.” T7

“Varmasti poliitikot ja päättäjät on sitä mieltä että tavoitellaan sitä että saadaan veronmaksajia Suomeen enemmän ja varmasti se onki et saatas vankeja koulutuksen kautta työelämään, ni totta kai se on iso päätavoite, täytyy olla. Sitä kautta ku pääsis, koulutuksen kautta töihin ja veronmaksajaksi ni toivottavasti myös ne rikokset jää tai ainaki vähenee.” A1

Sekä työntekijöiden että asiantuntijoiden haastatteluissa korostuivat kuitenkin yhteiskunnallisia vaikutuksia enemmän ne seikat, miten vangin asennoituminen, pystyvyys ja elämä ovat muuttuneet kouluttautumisen ansiosta. Koulutukseen osallistuminen vankilassa on saattanut olla pitkänkin suostuttelun ja motivoimisen takana. Osa on saattanut osallistua johonkin koulutukseen vain siksi, että vankeusaikana on muutakin tekemistä sellissä oleilun lisäksi. Mikäli rangaistusajan suunnitelmaan on vangille lisätty kouluttautuminen, koulutukseen osallistuminen ja siihen sitoutuminen vankeusaikana voivat vaikuttaa myönteisesti esimerkiksi poistumislupien myöntämiseen vangille. Samoin opiskelu on joillekin vangeille mielekkäämpää kuin työtoimintaan osallistuminen vankeusaikana. Vankilasta riippuen osastot voidaan jakaa työtoimintojen ja koulutusten perusteella, ja esimerkiksi Helsingin vankilassa koulutukseen ja työtoimintaan osallistuvien vankien osastot ovat avoimempia. Mikäli vanki haluaa asua tietyllä osastolla, tulee hänen silloin osallistua siihen toimintaan, mitä osastolla olo edellyttää. Motivaatio opiskeluun tulee näissä tapauksissa enemmän ulkopuolelta kuin omasta tahdosta. Eräs työntekijä huomauttikin, että “ammattilaisvangit” eivät välttämättä kouluttaudu irrottautuakseen rikollisuudesta, vaan ennemminkin ajankuluksi.

“Vaikkei ois ollukaan kauheen kiinnostunu just siitä alasta, mitä me tarjottiin, mutta se on vankilan arkeen semmosta isoo vaihtelua.” T4

“Kyl kaikki korosti sillonki jo sitä että sen vankeusajan haluu yrittää käyttää mahdollisimman hyvin hyödyks. Ja just niin että on vankeusaikana järkevää tekemistä et pysyy sillain mielenterveyski kunnossa ku et makais vaan sellissä.”

A1

Osalla vangeista motivaatio kouluttautumiseen on kuitenkin herännyt omasta halusta muuttaa elämänsä suuntaa. Työntekijät kuvasivat tätä muun muassa “ahaa-elämyksenä”, joka on saanut vangit haluamaan elämältään muutakin kuin rikosten tekemistä. Vanki ei halua enää jatkaa vankilakierteessä, ja muun osaamisen vahvistaminen on keino uudenlaisen elämän saavuttamiseen. Osa saattaa pyrkiä koulutukseen täydentääkseen osaamista, jota hänellä jo on, tai saadakseen virallisen tutkintotodistuksen näyttösuorituksen avulla. Haastatteluissa koettiin, että sisäinen motivaatio on ulkoista motivaatiota vahvempaa. Eräässä haastattelussa kuvailtiin myös, kuinka kouluttautuminen ei ehkä välittömästi tuota toivottuja tuloksia vangin elämässä, mutta hankitusta koulutuksesta voi olla rikollisuudesta irrottautumisen jälkeen jo hyötyä. Osalle vangeista voi käydä niinkin, että koulutukseen osallistuminen on saanut alkunsa ulkoisesta pakosta, mutta sisäinen motivaatio on syttynyt opintojen aikana. Asiantuntijahaastattelussa mietittiinkin, että toisaalta vankeja ei voida pakottaa opiskelemaan siinä toivossa, että he innostuisivat siitä myöhemmin. Kuitenkin jotkut vangit tarvitsevat jonkun työntämään heitä parempaan suuntaan elämässään. Kouluttautumisen kuvattiin lisäksi “lisäävän yleissivistystä, hälventävän ennakkoluuloja ja lisäävän ymmärrystä”, mikä toisaalta vahvistaa koulutuksen yleisinhimillisiä tavoitteita.

“Aikoinaan jossain vankilaopetustilaisuudessa, kun joku kritisoi sitä että menee rahat hukkaan jos narkkarille hankitaan valkolakki, että mitä se sillä tekee, ni tää rehtori sano ettei se sillä mitään teekään niin kauan ku se narkkaa. Mutta sinä päivänä jos se jostakin syystä lopettaa sen narkkaamisen ni sillon hänen ei enää tarvii kahta-kolmee vuotta käyttää siihen että jos se hakeutuu johonki koulutukseen.” T1

“Vähän kakspiippunen juttu, ku missä tahansa koulutuksessa on hyvä että sillä opiskelijalla on oma motivaatio kohillaan et väkisin on hankala ketään pakottaa opiskelemaan, mut toisaalta taas kohderyhmä jolla on pääsääntöisesti kuitenkin aika heikot kokemukset sieltä opiskeluista ni usein vaatii kyl sitä että alussa joutuuki vähän pakottaan. Mut varmasti ku se lähtee siitä etenemään ni sitte yleensä taas ne kokemukset onki hyviä. He haluuki sitte jatkaa.” A1

Lapsuuden ja nuoruuden aikaisessa elinympäristössä on voitu vähätellä koulunkäynnin merkitystä, eikä opiskeluihin kiinnittymistä ole kannustettu. Tämä on voinut johtaa siihen, ettei kouluttautumiselle ole annettu painoarvoa aiemmin elämässä. Asiantuntijahaastattelussa todettiin, että osalla vangeista kouluttautuminen saattaa herättää kiinnostuksen omien lapsien

koulunkäynnin sujuvuutta kohtaan. Lisäksi vangin sosiaalisten piirien kielteinen vaikutus omaan käyttäytymiseensä on joissain vangeissa herättänyt tarpeen päästä tietyistä kavereista eroon, ja “tavallinen elämä” mahdollistaisi heistä irtaantumisen.

“Ihan eri lailla ne alko miettiä sitä oman lapsen mahdollisia oppimisvaikeuksia, ni osas vaatia sitten siellä päiväkodissa tai muussa että pitää selvittää ja tutkia. Se vaikuttaminen omaan itseensä ja sitä kautta siviiliin sopeutuminen, mut ajattelisin kyl et kouluttautumisella pystyy myös parhaimmillaan vaikuttamaan vangin perheeseen ja lapseen ja sitä kautta myös siihen siviiliin sopeutumiseen.”

A1

“Monet sanoo sitä, että ku ennen se kaveripiiri on vaikka ollu semmonen, että aamu alkaa sillä, että soitetaan kaveri käymään ja alotetaan sillä kannabissätkällä ja siitä se sit lähtee, sit mennään kaverille ja sit istutaan iltaa, sitä mennään sitten viikosta toiseen ja kuukaudesta toiseen.” T3

Monelle vangille koulutukseen osallistuminen ei kuitenkaan ole vain helppo päätös. Haastatteluissa kerrottiin, kuinka monilla vangeista koulusuoritukset ovat olleet heikkoja, ja he ovat kokeneet olleensa tyhmiä ja toivottomia tapauksia. Heillä monesti myös korostuu käsitys siitä, etteivät he osaa mitään eikä heistä ole mihinkään. Luovuttaminen on psyykelle helpompaa kuin epäonnistuminen. Työntekijä auttaa opiskelevaa vankia löytämään ratkaisut itse ja tukee tällöin vangin omien kykyjen hyödyntämistä. Olennaisessa osassa vangin opiskelumotivaation ylläpitämisessä on kehujen saaminen onnistumisten hetkillä sekä ohjauksen ja neuvojen saaminen silloin, kun oppiminen ei suju. Vanki alkaa kokea onnistumista, mikä vahvistaa hänen pystyvyyden tunnettaan ja täten edistää kiinnittymistä opintoihin. Toisaalta työntekijähaastattelussa kerrotaan vankiopiskelijoiden asettavan riman siviiliopiskelijoita korkeammalle ja olevan huomattavasti itsekriittisempiä.

“Erityisesti (vangeilla) on peruskoulusta huonot muistot ja ettei oo kauheen hyvin siellä menny ja semmonen olo ettei halua enää opiskella ja ‘must ei tuu enää mitään’. Heitä meidän täytyis motivoida ja saada sinne koulutukseen. Uskon siihen että se on kuitenkin niin erilaista se koulutus aikuisena tai nuorena kuin sitten mitä se on ollu alaikäisenä peruskoulussa. Et sais sieltä niitä hyviä onnistumisen kokemuksia ni varmaan veis eteenpäin.” A1

“Moni on alottanu noihin mun perusopiskelijoihin verrattuna, et he saattaa alottaa yhden tehtävän useampaan kertaan jos ei oo omasta mielestä onnistunu. Et itsekriittikki korkealla ja semmonen, kun on varmaan sitä huonoa itsetuntoakin, ni sit se on tosi kovat ne omat kriteerit sen suhteen et minkä näköstä jälkeä he työstää ja sit tulee turhaamaa.” T6

Onnistumisen kokemus voi aluksi olla haastavaa hyväksyä ja työntekijän kehu voi jopa vaivaannuttaa vankia. Työntekijät kuitenkin kertoivat haastatteluissa, että monesti onnistumistaan vähättelevät vangit tuntevat ylpeyttä saavutuksistaan, ja että onnistumisen tunne merkinnee heille huomattavasti enemmän kuin keskivertoisesti opinnoissaan pärjäävälle. Kuitenkin aikuisten opiskelijoiden kuvattiin ottavan palautetta usein paremmin vastaan kuin alaikäisten siviiliopiskelijoiden, ja vankiopiskelijat keskeyttävät haastattelujen mukaan harvemmin koulutuksiaan. Kurssien ja koulutuskokonaisuuksien suorittaminen on vangeille voimaannuttava tunne, erityisesti oppimisen pulmista kärsiville: kokemus siitä, että he ovat saaneet jotain valmiiksi, vahvistaa tunnetta minäpystyvyydestä.

“Esimerkkinä ruotsin tehtävässä oli silleen, että se kysy ‘vitsi mulla on joku, nyt tuli päähän joku blackout, mä en muista et mikä on liha ruotsiks’. Ja sit ku mä en halua antaa niille valmiita vastauksia, ku mä huomaan et se hakee sitä, nii sit mä olin sillee et hei mieti lihapulla, et mikä on lihapulla, nii sit se lamppu syttyy. Ne fiilikset ku ne ite hokaa sen, ettei tuu sitä valmista vaan ne ite tajuu sen, nii siis se, mä huomaan et niil tulee se hirvee tsemppi siitä ja sit saa samanlaisen, mikä lisää sitä niitten omaa opiskelumotivaatiota.” T3

“Kun siitä koulusta on aikaa viis tai viistoista vuotta, kun nää kundit tulee tänne, ni ne silleen vähän luimistelee eikä tietenkään voi sanoa ääneen varsinkaan henkilökunnalle tai opettajalle, mutta jälkikäteen sanoo, että se on iso asia se semmonen oivallus että he hoksaa ite, että he pystyy tähän vielä.”

T1

Näiden itsekriittisten, itseään epäonnistumaan petaavien vankien kanssa työskentelevän ihmisen on tärkeää kannustaa ja olla kärsivällinen, sekä suhtautua vankiin ihmisenä, ei vain vankina. “Ihminen ihmiselle” ilmeni eri muodoissaan haastatteluissa, kun haastateltavat kertoivat vuorovaikutuksen ja toisen kunnioittamisen merkityksestä. Työntekijän asennoituminen vankiin voi olla se tekijä, joka vaikuttaa siihen, sitoutuuko vanki opiskeluun ja kokeeko hän onnistumista. Asiantuntijat olivat tästä samaa mieltä.

“Toivon että minä omalla käytöksellä annan semmosta signaalia että ‘hyvin teillä menee ja ootte hyviä tyyppejä, kyl tää tästä’. Et ei oo semmosta et ‘mikä toi ihme tatuoitu otus on’.” T6

“He ajattelevat, että oppiminen ei oo ikään kuin se heiän juttu, että ‘emmä kuitenkaan, mä en osaa mitään, siit ei tuu mitään’. Tietyllä tavalla tää ryhmä on sellanen, joka kaipaa todella kipeästi sitä sellasta ohjausta, ja tietyllä tavalla sitä kuuntelua, ja sitten sitä sellasta, että ‘hei huomaatko, että kyse ei ole siitä, että sinä olisit tyhmä, tai sä et pystyisi oppimaan, vaan sä opit vähän eri tavalla ku muut’. (...) Mä kyllä nostan tosi vahvasti myös sen opettajan

asenteen ja semmosen kohtaamisen, niin se saattaakin sitten mullistaa sen maailman aivan totaalisesti.” A3

Opiskelun nähtiin yksimielisesti sekä työntekijöiden että asiantuntijoiden näkökulmasta vahvistavan myös vangin muita arjen taitoja. Kaikki eivät hallitse sellaisia arkisia perustaitoja, jotka ovat suurelle osalle väestöstä lähes itsestäänselvyyksiä. Näiden taitojen kehittymistä tuetaan vankiloissa, ja vaikkei toimintaan aina liity mitään tutkintoa, arjen harjoittelu vahvistaa selviytymistä siviilissä. Opiskeluun osallistuminen edellyttää rutiinien kehittymistä ja niiden ylläpitoa. Monella vangilla, jotka ovat olleet päihteiden aktiivikäyttäjiä, arki on voinut olla siviilissä hyvinkin kaottista eikä elämässä ole ollut mielekkäitä kiinnekohtia, jotka tasoittaisivat arkea. Opiskelu edellyttää tiettyjen aikataulujen noudattamista ja tehtävien suorittamista määrääjassa, mikä taas vahvistaa ajanhallinnan kykyä.

“Kyllähän se tukee kun se on moneen kertaan tutkitusti todistettu että se (kouluttautuminen) ehkäisee syrjäytymistä ja se antaa niitä kuuluvuuden tunteita siihen yhteisöön tai yhteiskuntaan ylipäänsä ja edistää ihmisen omaa osaamista. Hirveen moni vaikka usein työllistyykin ni kokee että heillä on niitä kykyjä ja valmiuksia ni se että on töissä ni saa todennäköisemmin pois siitä rikollisesta elämästä. Et elää siinä arjessa ja on hyvät raamit tai tämmönen säännöllisyys siinä elämässä.” A2

“Meillä on semmonen käytännön koulu, jossa tehdään ruokaa, siivotaan ja pestään pyykkiä.” T2

On kuitenkin mainittava, että monilla vangeilla koulutukseen osallistuminen voi estyä muistakin kuin aiemmin mainituista turvallisuussyistä. Monella vangilla voi olla valtaviakin ulosottovelkoja, jotka menevät perintään vasta, kun vanki alkaa tienata palkkatuloja. Kouluttautuminen ja sitä myötä työn tekeminen menettää mielekkyytensä, jos vangilla on tiedossa, ettei välttämättä vuosikymmeniin tule pääsemään veloistaan eroon työnteosta huolimatta. Lisäksi akuutit päihde- ja mielenterveysongelmat ovat suuri syy, miksi siviilissä opiskelu ei ole sujunut, eikä tilanne yleensä muutu itsestään vankilatuomion aikana, ellei vanki saa apua muihin elämänsä osa-alueisiin. Haastatteluissa ilmeni, että kaikissa laitoksissa ei makseta opiskelusta ja työtoiminnasta samaa toimintarahaa, vaan opiskelu on vangille lähes kannattamatonta. Toimintarahan määrä on laitospohjainen eikä ilmeisimmin noudata yhteistä, valtakunnallista linjaa. Eräs haastateltava totesikin, että mielekäs korvaus olisi vangille suuri kannustin kouluttautumiseen, mutta laitoksesta riippuen työtoiminta on arvotettu opiskelua paremmaksi toiminnaksi vankeusaikana.

“Kouluttautumisen jälkeenhän se luonnollinen polku olisi se työllistyminen, mutta jos sulla on esimerkiksi hirveät velat ulosotossa, niin voi olla, että se työllistyminen ei millään tavalla vaikuta houkuttelevalta vaihtoehdolta.” A3

“Luulenpa, että etenkin päihde- ja mielenterveysongelmat vaikuttavat opiskeluvälmiuksiin.” T7

Vankilakoulutuksen yksilökohtaiset tavoitteet voikin tiivistää niin, että vangin ei toivottaisi palaavan enää vankilaan, ja että hän löytäisi keinoja toimia muutoin kuin rikollisin keinoin. Vangin itsetuntoa ja pystyvyyden tunnetta halutaan vahvistaa. Sekä asiantuntijat että työntekijät painottivat sitä, että paras mahdollinen tuki edesauttaa vangin positiivisten koulutuskokemusten ja niiden myötä onnistumisten tunteiden saavuttamista, ja sitä kautta väylä kohti rikoksetonta elämää voi avautua.

6.3 Lähiopetus on vaikuttavin opetusmuoto

Työntekijähaastatteluissa korostui lähiopetuksen merkitys vankilaopetuksessa. Vankien voi olla haastavaa kohdentaa keskittymisensä opetettavaan asiaan, ja opettajan tai ohjaajan pelkkä läsnäolokin saattaa rauhoittaa. Työntekijä voidaan kokea turvallisena ja osaavana henkilönä, jolta voi kysyä apua tarvittaessa. Vankien kiinnostus opetettavaan aiheeseen pysyy paremmin yllä, kun työntekijä itsekin on aiheesta kiinnostunut. Opettajat ja ohjaajat koettiin pääasiassa tällaisina työntekijöinä, kun taas esimerkiksi vartijoihin saatettiin erään haastattelun mukaan suhtautua suuremmalla varauksella, vaikka heilläkin olisi opetettavaan aiheeseen liittyvää osaamista.

“Jos mä annan vaikka peruskoulutehtävät ja sanon et hei, nyt ku ovet menee kii, sulla on sellissä aikaa, tee nää huomiseks, et katotaan ne sit yhdessä, nii tosi harva tekee ne. Ja sit ku mä kysyn niiltä et minkä takii et mitä sä duunasit siel sellissä illan, kun sä et tehny näit tehtävii, vastaukset on et ‘pelaan pleikkaa, katon telkkaria, soitan kitaraa, teen kaikkee yhtä aikaa, mut en saanu niinku, et se paperi vaan on ja pysyy siinä pöydällä’, ne ei, ei vaan kerta kaikkiaan saa alotettua eikä saa tehtyy. Sit sellasis tapauksissa riittää vaan se, et mä otan kundin tähän näin, annan paperit ja istun tässä ja sitten tekee.” T3

“(Vartija) istuu siellä omalla paikalla ja tekee omia töitään, et ei puutu siihen silleen muuten. Mut hän tietää näistä tekniikoista ja on niin ku oman harrastuneisuuden kautta tosi pätevä ohjaamaan heitä. Mut he vähän huonommin ottavat ohjeistusta vastaan hältä, et täs on sellanen arvo-asennejuttu taustalla, et mä oon joskus nauranu et me sanotaan samat asiat ihan vaikka samoilla sanoilla ni se mun viesti menee saman tien perille.” T6

Työntekijöillä oli asemastaan riippuen erilaiset kyvyt huomioida oppimisen pulmista kärsiviä vankeja, joko ammatillisen erityisosaamisen tai muun kokemuksen kautta. Erityisopettajilla oli vaadittava ammattitaito ja kokemus, joita he hyödynsivät vankien kanssa työskennellessään. Muilla työntekijöillä oppimisen pulmien tukeminen pohjautui vankien opiskelun aikaisen

toiminnan havainnointiin, heidän kanssaan kommunikointiin sekä sopivien toimintatapojen löytämiseen yhdessä vangin kanssa. Oppimisen pulmia ei nähty esteenä, vaan “hidasteena” tai vain erilaisena tapana oppia.

“Ei mulla oo mitään muuta ku se oma kokemus jolla mä nään ne ja sitten mä pystyn sen avulla sitten ohjaamaan että lue tuosta ja tästä, ja tässä olis tukimateriaalia.” T2

“Ajattelisin ite et oppimisvaikeuksissa ei se este oo oppia mut tarvii vaan enemmän aikaa asioitten ymmärtämiseen.” T5

Jokaiselle opiskelevalle vangille tehdään henkilökohtainen opetussuunnitelma, jossa tulee huomioida vangin erityistarpeet opetuksessa. Joitain opintokokonaisuuksia voidaan tarvittaessa mukauttaa, esimerkiksi kokeen tekemiseen on mahdollista saada lisää aikaa. Ryhmäkoot pyritään pitämään pieninä, jotta opiskelevien vankien keskittyminen pysyisi paremmin yllä. Toisaalta jotkin opinnot ja tukiopetus edellyttävät vähintään muutaman vangin osallistumista, jotta opetusta järjestettäisiin. Mikäli havaitaan, että ryhmätyöskentely ei vangeilla suju, työntekijät pyrkivät tilanteesta riippuen järjestämään esimerkiksi yksilöopetusta. Lisäksi opetusta ja kokeita tauotetaan. Opettajat tarjoavat mahdollisuuksien mukaan oppimateriaalit visuaalisina, kuten PowerPoint-esityksinä, tai näyttävät käytännön esimerkkiä, jolloin opiskeltavasta aiheesta tulee helpommin sisäistettävä. Opiskeleville vangeille annetaan myös mahdollisuuksia liikkua opetuksen aikana, sillä paikallaan istuminen tai yhtäjaksoinen tehtävien tekeminen pitkään voivat puuduttaa ja täten altistaa huomion herpaantumiselle. Monet ilmi tulleista keinoista tukea opiskelevaa vankia edellyttävät työntekijältä kykyä joustaa ja havainnoida. Opetukseen osallistuvat työntekijät kokivat, että oppimisen pulmat ovat yleensä helposti havaittavissa, ja täten niihin on tarjottavissa tukea matalalla kynnyksellä.

“He keskittyy kyllä kovasti mutta sit se saattaa olla semmosta et jos on huono päivä ni se tupakkakoppi on tosi aktiivisesti käytössä et siellä rampataan.” T6

“Täällä on näin pieni ryhmä, että jos tossa olis 30 ni se olis aika hankalaa. Toi ryhmä aika hyvin hoitaa sen että nää kundit kun niillä rupee viilaamaan päässä, ne lähtee käveleen vähäks aikaa ja tulee takasi luokkaan. Ja toisinpäin näen että jos nää kaks rupee viiraamaan ja ne alkaa pitää omaa ohjelmaa niin sillon, se riittää että ne katotaan ulos että ne lähtee sitten molemmat.” T1

Etäopetuksen suhteen työntekijöiden ja asiantuntijoiden välillä ilmeni eniten ristiriitaa. Asiantuntijatasolla tuotiin esille, kuinka erityisesti haastavan resurssitilanteen aikana etäopetus on keino mahdollistaa opiskelu vankeusaikana. Opettajia ja erityisopettajia ei ole esimerkiksi Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella tarpeeksi, jotta vangeille voitaisiin tarjota tasapuolisesti lähiopetusta. Erityisesti muualla Suomessa välimatkat oppilaitosten ja

vankiloiden välillä ovat suuret, jolloin etäopetus on helppo keino järjestää koulutusta missä vain. Vaikka lähiopetuksen merkitystä ei kiistetä, etäopetus nähdään välttämättömänäkin keinona järjestää kaikille halukkaille vangeille laadukasta koulutusta. Etäopetus tapahtuu reaaliajassa, eikä täten ole mahdotonta, etteikö vanki voisi opetuksen aikana olla vuorovaikutuksessa opettajan kanssa. Etäopetus on myös osallistuville osapuolille turvallisempaa kuin lähiopetus.

“Ku meil on se että tietty määrä vankeja pitää saada ryhmään että saadaan opettajaresurssi ni se video-opetus on ollu siihen toimiva. (...) Onhan se tietenki haastavaa opettajalle ku on useampi vankila siinä ruudulla. Ja se on kuitenkin ku puolin ja toisin, vaikei olla samassa tilassa, mut kuitenkin ku reaaliaikaisesti näkee ja kuulee toisensa ni ihan toimiva juttu.” A1

Työntekijät, joilta aiheesta kysyttiin, toivat yksimielisesti esiin etäopetuksen haasteet. Erityisesti oppimisen pulmista kärsivien vankien on entistäkin haasteellisempaa keskittyä opetukseen ja sitoutua koulutukseen, kun välitöntä tukea ei ole lähiopetuksen tavoin saatavilla. Vaikka opetus tapahtuisikin reaaliajassa, opettaja ruudulla jää etäiseksi eikä häntä koeta yhtä lähestyttäväksi kuin opettajaa luokkahuoneessa. Yksi asiantuntija myös pohti, onko etäopetuksella todella mahdollista opettaa ryhmää, jossa jo lähtökohtaisesti voi olla erilaisia keskittymisen ja oppimisen vaikeuksia. Erityisesti se, ettei kenelläkään ollut tarjota ratkaisuja ilmenneisiin ongelmiin, turhautti osaa työntekijöistä. Eräs työntekijä esitti myös, että oppimisen “flow-tilaa” ei voi saavuttaa ilman yhteisöä, joka tukee oppimista. Tätä yhteisöä ei synny etäopetuksen keinoin.

“Voin kuvitella että voi olla aika vaikee yrittää semmosta luokkaa, tämmöstä porukkaa videon toisesta päästä. Koska heitä on erittäin vaikee jo itse paikan päällä yrittää saada kuuntelemaan ja keskittymään. Ni voi olla hyvin suuri haaste.” A2

“Kontaktiopetus. Se on se mitä pitäs ehdottomasti olla ja säilyttää eikä siirtyä minkäänlaiseen etätenttimissysteemiin. Kuin vain poikkeustapauksissa, koska nämä ihmiset tarvitsevat ihmistä. Ihmistä, joka on heitä varten ja he tuntevat että tää ihminen on juuri minua varten ja tää pitäis säilyttää, että meillä on kontaktiopetusta.” T2

Etäopetuksen ohella digitaalinen aineisto koettiin vankilaympäristössä haasteelliseksi. Vankilan internetyhteydet ovat rajoitettuja, jolloin kaikille sivustoille ei ole pääsyä. Esimerkiksi opetusvideoiden näyttäminen eri sivustoilta voi osoittautua oppitunneilla mahdottomaksi, mikäli vankilan verkko ei salli pääsyä sille verkkosivustolle, jonne video on ladattu. Joitakin kursseja ja tehtäviä ei ole mahdollista suorittaa muuten kuin verkossa, ja verkossa saatavilla olevat materiaalit saattavat olla niin laajoja, että niiden tulostaminen opiskeleville vangeille

voi olla vaivalloista. Mikäli opetettava materiaali on suunniteltu verkossa opiskeltavaksi, vankien mahdollisuudet itsenäiseen opiskeluun ovat heikot. Tuleva älyvankila tuonee ratkaisuja digitalisaation tuomiin haasteisiin, mutta menee kauan, ennen kuin esimerkiksi “vanki-Moodle” ja näyttöpäätteet selleissä ovat käytössä kaikissa Suomen vankiloissa.

“Sitten esimerkiks tämmösii, et jos ne vaikka opettelee tekemään jotain CV:tä tai mitä tahansa, ku meillä ei oo tietokoneita käytössä, nii se hankaloittaa sit sitä että teet käsin jotain CV:tä ku sä nykyään teet sen koneella. Ku niil ei oo koneita tai nettiä tai semmosta, et esimerkiks CV:n tekoonhan tarvis vaan Wordin ja koneen mut ku ei sitäkkää oo, nii ne joutuu sit vähän käyttään mielikuvitusta, ja se on joka päivä vaikeempaa.” T3

“Se nettiinpääsymahdollisuus ei ole vangille itsestänselvyys. Ei sinne pääse. Siel on tietyt suojamuurit niin että minäkään en saa esimerkiks kaikkia opetusvideoita, oppikirjan kustantajan kustantamia oppivideoita ulos kun siel on joku suojamuuri. Tää on ongelma, kun muurien ulkopuolella se on aivan toisenlaista se opiskelijoiden opiskelumahdollisuus. Enkä mä tiedä mitään ratkasua sille.” T2

Oli lähes kiistatonta, että lähiopetusta suosittiin etäopetusta enemmän vankilaopetuksessa. Koska vangit kuuluvat erittäin marginaaliseen ryhmään, erityisesti työntekijät kokivat, että heidän tukemisen mahdollisuutensa voivat hävitä etäopetuksen myötä. Vaikka eräässä asiantuntijahaastattelussa suhtauduttiin optimistisemmin etäopetuksen tuomiin mahdollisuuksiin, lähes kaikkia haastateltavia jäi mietityttämään, mitä tulevaisuuden vankilaopetus merkitsee niille vangeille, joiden oppimisen valmiudet ovat heikoimmat. Vankiloiden ohjaajat voisivat olla tulevaisuudessa tukemassa etäopiskelua, mutta tämä on laitosten ja ohjaajien resurssit huomioon ottaen haasteellista toteuttaa.

6.4 Vahvuudet, haasteet ja kehittämistarpeet

Monessa työntekijähaastattelussa sekä yhdessä asiantuntijahaastattelussa korostui, kuinka vankiloiden ja oppilaitosten henkilöstön välinen yhteistyö mahdollistaa hedelmällisen ja onnistuneen vankilaopetuksen. Haastatteluissa mainittiin yleisesti hyvän ilmapiirin eri ammattilaisten sekä vankienkin välillä vaikuttavan positiivisesti opetuksen sujuvuuteen. Opettajien ammattitaitoa ja erityisosaamista kunnioitetaan eikä opetuksen laatu kärsi vankilaympäristössä. Kun opettajat edustavat oppilaitoksia eivätkä vankiloita, opetus on normalisuuseriaaiteen mukaista ja esimerkiksi opetussuunnitelmat ovat vastaavia kuin siviilopetuksessa. Osa työntekijöistä kehui myös lähiopetuksessa käytettäviä materiaaleja sekä tiloja, joissa opetusta järjestetään.

“Yhteistyö toimii ainakin vankilan näkökulmasta katsottuna eri oppilaitosten kanssa. Jatkossakin on hyvä ylläpitää ja pyrkiä tehokkaaseen sekä luottamukselliseen vuorovaikutukseen oppilaitosten kanssa.” T7

“Meidän talossa opinto-ohjaaminen on toimivaa. On erittäin hyvät ne opinto-ohjaajat, (...) se on heidän kunniaksaan mainittava. Toimivaa on meillä myöskin se, puhun nyt (oppilaitoksen nimi) puolesta, meil on hyvä ilmapiiri.” T2

Yhteistyössä ja verkostoitumisessa ilmeni kuitenkin tiettyjä puutteita. Esimerkiksi kukaan vankilan työntekijä ei osannut kertoa, miten muissa Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen vankiloissa koulutus on järjestetty. Muiden vankiloiden käytänteistä kysyttäessä eräs työntekijä vastasikin, että “hyvä kysymys, mustakin ois kiva tietää”. Asiantuntijatasolla mainittiin, että kun verkostot muuttuvat usein esimerkiksi vankilaopetuslupien ja erilaisten hankkeiden myötä, on vaikea pysyä ajan tasalla siitä, mitä kaikkea kentällä tapahtuu ja kuka vastaa mistäkin. Myös vankiloiden työntekijöiden toivottiin jakavan keskenään tietoutta sekä pohtivan yhdessä ratkaisuja erilaisiin vankilaopetuksen haasteisiin. Tällä tavoin hyviä käytänteitä voitaisiin jakaa muillekin ja yhdessä löytää keinoja haasteiden voittamiseksi. Lisäksi terveydenhuollon kanssa toivottiin saumattomampaa yhteistyötä, sillä vangin oppimisen pulmien diagnoosit eivät välttämättä koskaan välity ohjaajille ja opettajille, jos vanki ei niistä itse kerro. Opettajat eivät välttämättä tiedä, mitä vangin rangaistusajan suunnitelma sisältää, eivätkä vankilan ohjaajat tiedä, mitä vangin henkilökohtaisessa opetussuunnitelmassa on. Asiantuntija esittikin, että vangin koulutusasioita käsiteltäessä keskustelut tulisi käydä kolmikantakeskusteluina, jolloin kaikki osapuolet olisivat tietoisia toistensa toiminnasta ja he tietäisivät samat asiat.

“En oo kyllä kuullu yhtään mitään mistään, en osaa verrata. Mä en oikein tiedä, mikä meillä toimii ja mikä ei, kun mulla ei oo vertailukohdetta.” T3

“Ne vaihtelee noi kouluttajat tai ne oppilaitokset jotka sitä opetusta antavat, hirveen usein, joka vuosi, ja aina joutuu kattoon uudestaan et kuka sitä opetusta antaa, ni että valtakunnallisesti olis ne samat oppilaitokset jotka opettais. Ku näille vangeilleki jos vaihtelee hirveesti, no ihmiset nyt vaihtelee kovasti, mut ees oppilaitos olis sama ni kyl varmasti helpottais. Ja meille ulkopuolisille yhteistyön kannalta olis helpottavaa. Et jos munki verkostossa tulee aina uusia ni ei ne aina tiedä mistä ollaan puhuttu tai mitä yhteistyötä yritetään tehdä.”

A2

Vankien opintotarjontaan toivottiin laajuutta sekä työntekijä- että asiantuntijatasoilla. Monet tunnustivat, että vankilakoulutustarjonta ei varsinkaan Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella ole kovin laajaa. Totuus on, että nykyinen opintotarjonta perustuu osaksi siihen, mitkä alat työllistävät varmemmin, ja mitkä alat ovat toivotuimpia vankien keskuudessa. Kaikissa vankiloissa ei myöskään tarjota samoja koulutuksia, ja tiettyyn koulutukseen haluaminen

saattaa edellyttää siirtymistä toiseen vankilaan. Lähes kaikki kurssit edellyttävät vähimmäismäärän osallistujia, ja jos se ei täyty, kurssia ei toteuteta tai se voidaan yrittää toteuttaa etäopetuksena muiden vankiloiden kanssa. Näin vangin yksilöllisiä toiveita ei voidakaan ottaa huomioon eikä esimerkiksi tukea oppimisen vaikeuksiin ole välttämättä saatavilla etäopetuksen välityksellä. Vangeille toivottiin mahdollisuutta yksilölliseen opetukseen ja tukeen, vaikka käytännössä tunnistettiin, että näiden järjestäminen voi olla nykyisin resurssien lähes mahdotonta.

“On aika huolestuttavaa et tää koulutustarjonta on erilaista erityisesti verrattuna tonne Itä-Pohjoisen alueelle. Tai mahdollisuudet on täällä vähäisimmät.” A1

“Haluttais ajatella että se määrittyy mitä vangit haluavat, mutta koska rahotusta on leikattu kovasti viime vuosien aikana niin mun mielestä se ei mene sen mukaan että mennään vankien ehdoilla. Kuulen itekin jatkuvasti ettei se ole tarpeeksi heille tarjontaa, mutta tätä on yritetty että tarjotaan just niitä ammatteja tai tutkintoja mitä ajatellaan et vangit itse haluavat eniten. Mun mielestä ei aina mennä niin eikä vangit koe sitä mitä oon keskustellu.” A2

Vankiopiskelijoista vain harva opiskelee korkeakoulussa, ja korkeakouluopintojen suorittaminen on suljetussa laitoksessa jo lähes mahdotonta. Opinnot edellyttävät usein läsnäoloa, ja esimerkiksi avoimet opinnot voivat olla vangeille liian kalliita. Tätä eräs työntekijä ja asiantuntija toivoivatkin, että olisi hienoa, mikäli suljettujen vankiloiden vangeille olisi mahdollista tarjota korkeakouluopintoja. Myös oppisopimuskoulutukset nostettiin haastatteluissa esiin. Vangit suosivat oppisopimuskoulutusta, sillä he pystyvät opiskelemaan työn ohessa ja heille maksetaan siitä palkkaa. Työntekijät kertoivatkin, että vangit toivovat enemmän oppisopimuskoulutusta ja ylipäänsä toiminnallista koulutusta, sillä se on heille ominaisin tapa oppia opiskeltavaa alaa.

“Iso ongelma on meillä se, että meillä on korkeakouluopiskelijoita, niillä on paikat korkeakoulussa ni niitä opintoja ei pysty mitenkään suorittaa tai jatkaa. (...) Sinne ehkä pystyy tekeen opintoja täältä mut on haastavaa ku ei pääse luennoille. Mutta tää on ehdoton kehittämisen paikka. Koska näillä ois niitä paikkoja ja ne saa opiskelupaikkoja ja tää on niin suljettu laitos.” T5

“Toi oppisopimuskoulutus on ollu kans semmonen mihin nää vangit sanoo et kokee kans et ku se lukupää ei oo kauheen hyvä eikä paikallaan istuminen, nii se on ollu niitä tukevaa et siinä saa tehdä töitä, saa vähän palkkaa ja saa sen tutkinnonki sit samalla.” T3

Pari työntekijää otti puheeksi, kuinka vaihtuvat vankilatoimintoihin liittyvät hankkeet voivat olla työntekijöille hyvin turhauttavia kokemuksia. Koettiin, että hankkeita on useita eikä yksi hanke yleensä kestä paria vuotta pidempään. Päätyneen hankkeen tilalle tulee uusi, jossa asiat tehdään taas eri tavoin. Pahimmassa tapauksessa hankkeet joko sotkevat nykyisiä, toimivia käytänteitä eivätkä ne päättyessään tuo pysyviä struktuureja vankilatoimintaan. Joitain hankkeita on kuvattu suoraan “asiasta kokoustamiseksi eikä mitään saatu aikaiseksi”. Lisäksi ammatillisia koulutuksia järjestetään laitoksissa myös täysin teoriaopintoina, missä työntekijät eivät nähneet mielekkyyttä vangin tosiasiallisen osaamisen kehittymisen kannalta. Toistuvat muutokset ja pitkään epävarmuudessa eläminen estävät pahimmillaan työntekijöiden sitoutumisen omaan työhönsä ja vaikuttavat näin heidän työn laatuunsa. Koulutuksiin ja ohjelmiin toivottiinkin pysyvyyttä ja ennustettavuutta. Pitkään kestäneiden ja toimivaksi todistettujen koulutusten lopettamista kritisoitiin kovinkin sanakääntein. Asiantuntijatasolla lyhytkursseja toivottiin kuitenkin lisää siksi, että lyhyen tuomion saaneet vangit pystyisivät myös osallistumaan kursseihin ja koulutuksiin. Laajan valikoiman toivotaan mahdollistavan vangille mielekkäämmät opintopolut ja täten alun pidempiaikaiselle kiinnittymiselle rikoksettomaan elämään. Lisäksi VANKKA-hankkeen toivottiin tuovan pysyvyyttä vankilaopetukseen jalkautettuihin käytänteisiin. Tosin asiantuntijatasolla ei osattu vielä alkuvuodesta 2020 kertoa varmuudella, kuinka VANKKA-hankkeen käytänteet jäisivät elämään vielä hankkeen päätyttyä vuoden 2020 lopussa.

“Panostettaisiin koulutukseen, eikä palvelukarttaa täytettäisi vaan haalimalla kaiken maailman eri kolmannen sektorin toimijoita, ja eri aasinsilloin perustellaan ja selitetään niiden vähentävän uusintarikollisuutta. Täytyy muistaa, että vankilassa on jo ohjaushenkilöstö, joiden toimenkuvaan kuuluu erilaiset keskustelut, ja henkilöstöllä on siihen käyty koulutus. Vankiloissa siis järjestetään erilaisia kuntouttavia toimintaohjelmia, joilla pyritään vaikuttamaan uusintarikollisuuteen ja parantamaan vankien mahdollisuuksia rikoksettomaan elämään.” T7

“Mitä yritetään saada paljon uusia oppilaitoksia ni on nää vapaan sivistystyön oppilaitokset eli kansanopistot ja kansalaisopistot, eli jotka järjestää enemmän tämmöstä vapaaehtois pohjalta tapahtuvaa opiskelua ja tämmöstä matalan kynnyksen ja hyvin esimerkiksi lyhytaikaisvangeille soveltuvaa, koska se ei oo tutkintoon johtavaa, ni siihen pystyy myös lyhytaikaiset vangit osallistuun.” A1

Resurssikysymykset herättivät sekä työntekijöissä että asiantuntijoissa erilaisia huolia. Eräs vankilan työntekijä mainitsi, että vaikka opettajat tekevätkin laadukasta työtä, heidän työaikansa ei riitä vankien tukemiseen kotitehtävien tekemisessä. Tällöin esimerkiksi ohjaajat, joilla ei ole pedagogista pätevyyttä, opettavat vankeja, valvovat kokeita ja tarkistavat heidän tehtäviään, mitkä eivät kuulu heidän tosiasialliseen toimenkuvaansa. Rikosseuraamuslaitoksen

hallinnossa on pohdittu, olisiko vankiloiden ohjaajia mahdollista kouluttaa tällaisiin tehtäviin, mutta asiantuntijahaastattelussa mainittiin, että resurssien rajallisuus tekee tästä haasteellista. Erityisoppilaitoksia tai -opettajia ei valitettavasti ole tarpeeksi yhteistyössä vankiloiden kanssa, jotta esimerkiksi koulutustarjontaa pystyttäisiin laajentamaan tai opetusta järjestämään entistä intensiivisemmin. Erityisoppilaitoksen työntekijä ja asiantuntija ilmaisivat huolensa siitä, miten tavalliset oppilaitokset pystyvät vastaamaan vankien oppimisen pulmien vaikeuksiin. Opetusta kehitettiin kuitenkin myös eräässä työntekijähaastattelussa kustannustehokkaaksi toiminnaksi, sillä opetuksen vastatessa siviiliopetusta vankilaopetukseen ei sisälly erityisiä kustannuksia.

“Se (vankilaopetus) ei toimis hyvin jos tääl ei ois omaa erityisohjaajaa, koska sit meillä on vaan kaks opintoohjaajaa koko talossa ja niitten aika ei riitä semmoseen, mitä nää kaipaa.” T3

“Kyllä mä kehittäisin myös vankilaopetusta sillä, että soisin, että opetus ja OKM antaisi vankiloiden järjestämisluvan myös niille erityisoppilaitoksille, koska se on jotenkin omasta näkökulmasta tosi käsittämätöntä se, että ikään kuin vangeilla ei olisi vaativan erityisen tuen tarvetta, joka on siis ammatillisten erityisoppilaitosten tehtävä.” A3

Oppimisen pulmien havaitseminen ja diagnosointi vankilaopetuksessa nostatti haastateltavissa esiin niin ikään resurssiongelmien liittyviä huolia. Osa haastateltavista koki, että lähtökohtaisesti olisi terveydenhuollon tehtävä diagnosoida oppimisen pulmia. Diagnoosi voi olla tai se voidaan tehdä tarpeen ilmetessä, mutta potilaiden tietosuojakysymysten vuoksi se ei välttämättä koskaan tule esimerkiksi vankilan ohjaajille tietoon, mikäli vanki ei itse tuo asiaa heille esille. Lisäksi kaikkia, joilla ilmenee oppimisen pulmien piirteitä, ei aina seulota vankilassaolon aikana, ellei vanki ole osallistumassa johonkin koulutukseen tai hän itse pyytää seulontaa. Kaikkien vankien seulontaa ei eräässä työntekijähaastattelussa pidetty välttämättömänä, sillä vangin syy olla osallistumatta koulutukseen ei aina johdu oppimisen pulmista. Vankiloiden terveydenhuoltoyksiköt ovat vastuussa isosta määrästä vankeja, eikä oppimisen pulmien diagnosointi ole läheskään aina prioriteettina edes vangille itselleen. Oppimisen pulmien tunnistaminen vankilaympäristössä tunnustettiin lähes yksimielisesti haastavaksi ja alan ammattilaisten tehtäväksi. Asiantuntijahaastattelussa kerrottiin, että vankilan henkilöstöltä kaivattaisiin parempia valmiuksia havaita ja auttaa vankeja tunnistamaan mahdolliset oppimisen pulmansa. Samassa keskustelussa toivottiin, että diagnooseja tehtäisiin enemmänkin, mutta testien kallis hinta estää sen, että esimerkiksi neuropsykiatrisia häiriöitä seulottaisiin vankilassa laajemmin matalalla kynnyksellä.

“Ei vankilassa mitenkään tietenkään, täällähän tehdään vangille terveystarkastus mut ei näitä oppimisvaikeuksia sun muita jos ei hän tule opiskelemaan.” T1

“Meil on yhteistyö (oppilaitoksen) kans, sieltä voi tulla erityisohjaaja tänne tekemään testejä. Ihan yleisesti ne voi tos lääkärin kautta saada ADHD-tutkimuksiin. (...) Tavallaan me ei ihan hirveesti diagnooseja tehdä koska täällä vaan sit opiskellaan, se ei hirveesti muuta sitä asiaa siinä opiskelussa.” T5

Valitettavasti yhtä lukuun ottamatta kaikki haastateltavat osasivat enempää miettimättä kertoa kokemistaan haasteista ja toiveistaan vankilaopetuksen kehityksessä. Vaikka vankilaopetuksen laatua ei kukaan moittinut, monen seikan koettiin hankaloittavan eri ammattilaisten työskentelyä. Toisaalta tiedostettiin, että esimerkiksi rakenteellisiin ongelmiin puuttuminen on hankalaa, mutta haastateltavilla toistui epävarmuus siitä, kuinka laadukkaasti vankilaopetusta voi jatkossa järjestää.

7 Johtopäätökset

Tässä luvussa esittelemme opinnäytetyömme tutkimustulosten perusteella muodostamamme johtopäätökset. Johtopäätökset vastaavat asettamiimme tutkimuskysymyksiin, ja peilasimme johtopäätöksiä myös opinnäytetyömme teoriapohjaan. Ensimmäiseksi halusimme työssämme selvittää, miten kouluttautuminen edistää vangin yhteiskuntaan integroitumista, desistanssia ja ehkäisee syrjäytymistä. Toiseksi tutkimuskysymykseksi muodostui, miten vankilassa kartoitetaan opiskeluun liittyviä erityisen tuen tarpeita, ja kolmantena tutkimuskysymyksenä oli, miten vankilaopetusta voitaisiin kehittää vastaamaan paremmin vankien tarpeita.

7.1 Opiskelu vankeusaikana edesauttaa desistanssia

Opinnäytetyömme tulosten mukaan vankila-aikaisella kouluttautumisella on suuri vaikutus rikollisuudesta irrottautumiseen. Vaikuttavuutta lisäävät oikeamuotoinen opetus ja tarvittavan tuen saaminen. Oikean tuen avulla voidaan synnyttää onnistumisen kokemuksia, mikä usein johtaa pystyvyyden tunteen syntymiseen, ja kokemus pystyvyydestä taas vahvistaa itseluottamusta sekä uskoa omaan kykyihin. (Viholainen ym. 2013, 90-92; Einat & Einat 2015, 424.)

Vankila-aikainen opiskelu voi parhaimmillaan auttaa vankeja ilmaisemaan itseään ja löytämään itsestään sekä henkisiä että fyysisiä kykyjä, joita hän ei ole aiemmin tiedostanut. Opetukseen osallistuminen voi saada aikaan normaaliin yhteiskuntaan kuuluvuuden tunteen ja voi samalla

häivyttää aiempien ikävien kokemusten vaikutuksia. Laadukas opetus voi lisäksi herättää vangissa tervettä kunnianhimoa, mikä on desistanssin kannalta vaikuttavaa. (Gunnlaugsson & Ragnarsson 2009, 102; Einat & Einat 2015, 433-435.) Myös saamistamme tuloksista käy ilmi, että vankeja olisikin tärkeää motivoida jo mahdollisimman varhain riittävästi tuetun koulutuksen pariin.

Vankilakouluttautumisen vaikutukset desistanssiin ovat hyvinkin pitkäkestoiset, ellei jopa elinikäiset. Kouluttautumisen kautta vanki saa itselleen osaamista ja tutkinnon, jotka ovat edellytyksiä päästä yhteiskunnallisesti mielekkääseen työelämään kiinni. Vaikka kouluttautuminen ei vielä välittömästi vankeuden päätyttyä takaisikaan rikoksista irtaantumista, jo hankittu koulutus antaa kuitenkin paljon uusia mahdollisuuksia. (Abrams & Terry 2017, 5; Kaskela 2019.) Kouluttautuminen voi täten ratkaisevasti vähentää uusintarikollisuuden riskiä (Mäki 2019). Osa vangeista kouluttautuu vankilassa siksi, että osallistumalla johonkin mielekkääseen toimintaan heidän vankeusaikansa kuluisi paremmin. He saattavat myös kokea vankilassa kouluttautumisen siviiliopiskelua mielekkäämpänä (Koski & Miettinen 2007, 73; Manger ym. 2018, 713 & 728-729.) Onkin positiivista huomata, että vaikei Suomessa koulutukseen osallistuvien vankien prosentuaalinen määrä yllä Pohjoismaiden kärkeen (Eikeland 2009, 182), mielenkiintoa ja motivaatiota vankilakoulutusta kohtaan kuitenkin on.

Kouluttautumisen aloittaminen tai aiemmin kesken jääneiden opintojen jatkaminen vankilassa ennustaa saamiemme tulosten perusteella sitä, että rikollisesta elämäntyylistä irrottautuminen olisi todennäköistä, kun vanki siirtyy siviiliin. Parhaaksi desistanssin edistäjäksi osoittautui suljetussa vankilassa aloitettujen opintojen jatkaminen joko avolaitoksessa tai valvotussa koevapaudessa. Voidaan pohtia, onko desistanssi tällöin pitkäkestoista vai heti rikosten päättyessä tapahtuvaa (Kivivuori ym. 2018, 204), mutta on tulosten valossa kiistatonta, että jatkumoiden mahdollistaminen vahvistaa rikoksista irtaantumista. On yleisesti tunnustettavissa, että kouluttautuminen ei kuitenkaan itsessään ole tae desistanssiin, mutta opiskelu muun kokonaisvaltaisen tuen ohessa valmistelee vankia rikoksettomaan siviiliin (Opetushallitus 2012). Opintoihin osallistuminen vähentääkin komorbiditeetin riskiä (Korkeamäki ym. 2010, 11; Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2019), ja tuloksissa painottui muun muassa myös sosiaalisen ympäristön muuttumisen merkitys rikoksettomaan elämäntyyliin kiinnittymisessä.

Tulosten perusteella olikin vedettävissä yleinen johtopäätös, että vankila-aikaisella kouluttautumisella on pitkälti vain positiivisia vaikutuksia vangin elämänlaatuun. Vangin saamalla tuella on merkitystä siinä, kuinka mielekkääksi hän opiskelun kokee, ja kuinka vahvasti kiinnittyminen rikoksettomaan elämään voi alkaa.

7.2 Erityistarpeiden kartoittaminen varmistaisi yhä sujuvamman opinpolun

Saamamme tulokset paljastivat, ettei opetukseen osallistuvien vankien oppimisen vaikeuksia seulota tarvittavan tehokkaasti. Ongelmaksi nousi lisäksi sujuvuuden puute eri ammattikuntien välisessä tiedonkulussa: vankilahenkilökunnan toive on, että terveydenhuolto suorittaa oppimisen pulmiin liittyvät seulonnat, mutta tiedot mahdollisista diagnooseista eivät aina siirry vangin kanssa asioiville vankilan työntekijöille. Toisaalta tuloksista kävi ilmi myös, että oppimisen pulmien oireet ovat melko helposti havaittavissa opetustilanteissa, jolloin työntekijän on mahdollista tarjota niihin tukea ammattiosaamisensa puitteissa.

Koska kaikkien vankien mahdollisia oppimista vaikeuttavia tekijöitä ei automaattisesti tutkita, erityistarpeet voivat olla hyvinkin yleisiä varsinkin niiden vankien keskuudessa, jotka eivät osallistu koulutukseen. Nämä diagnosoimattomiksi tai huomaamattomiksi jäävät vaikeudet ja tarpeet voivat joissakin tapauksissa olla suurin syy sille, miksei vanki ole aiemmin menestynyt opinnoissaan tai ei vankeusaikanaan hakeudu koulutukseen. (Manger ym. 2009, 149; Tuominen 2018, 3.) Esimerkiksi ADHD:n oireet saattavat jäädä vangilta kokonaan diagnosoimatta, mikäli hän kärsii akuutista päihdeongelmasta vankeusaikanaan. ADHD ja päihteiden käyttö kulkevat usein käsi kädessä, ja vangin kykenemättömyys opiskeluun vankeusaikana selittyy helposti päihdekäytöllä. Päihteet eivät kuitenkaan aina ole kouluttautumattomuuden juurisyy, vaan vanki on saattanut jopa turvautua päihteisiin selvittääkseen ADHD:n oireista. (Mannström-Mäkelä & Saukkola 2008, 36-37; Sumia 2018, 187.) Tapauksissa, joissa vangilla esiintyy komorbiditeettia, voi olla hankalaa arvioida, minkä osa-alueen tukemiseen tulisi panostaa ensimmäiseksi. Tällöin kokonaisvaltainen tukeminen olisikin mielekkäin, joskaan ei helpoin ratkaisu. Toisaalta siitä, että vanki jättäytyy vankeusaikanaan koulutuksen ulkopuolelle, ei voida aina suoraan päätellä, että syynä olisivat oppimisen pulmat. (Manger ym. 2018, 713; Tuominen 2018, 20).

Lähiopetuksella on suuri merkitys vankien opintojen sujuvuudelle, sillä selliopinnot eli itsenäinen opiskelu sekä verkko- ja etäopinnot voivat olla joko vangeille haastavia tai opettajille hankalia toteuttaa. Sekä opinnäytetyömme tulokset että aiheesta tehdyt tutkimukset osoittavat, että vankien mahdolliset oppimis- ja keskittymisvaikeudet voivat pahimmillaan estää itsenäisen opiskelun. Lisäksi aiemmat negatiiviset kokemukset opiskelusta voivat toistaa itseään, jos vanki joutuu suorittamaan opintojaan itsenäisesti eikä saa tarvittavaa tukea. Opetuksen laadukkuus perustuukin ennen kaikkea opettajan ja opiskelijan väliseen vuorovaikutukseen. (Viholainen ym. 2013, 90-92; Mikkilä-Erdmann 2017, 17-21.)

Tulosten valossa on vielä epäselvää, kuinka oppimis- ja keskittymisvaikeuksia voitaisiin tukea etäopetuksessa. Etäopetus koettiin ”parempana kuin ei mitään”. Koska oppimis- ja keskittymisvaikeuksien tukeminen on todetusti haastavaa etäopetuksen keinoin eikä selkeitä ratkaisuja ole vielä tiedossa (Opetushallitus 2012, 35), ei myöskään saamiemme tulosten

perusteella ole tarkoituksenmukaista luopua laitoskohtaisesta lähiopetuksesta ja muuttaa opetusta etäopetukseksi. Lisäksi herää huoli siitä, että resurssipulan vuoksi vankiopiskelijoiden kanssa työskentelevät vankilan työntekijät joutuvat tekemään varsinaisen toimenkuvansa ulkopuolelle kuuluvia tehtäviä, joihin heillä ei välttämättä ole pätevyyttä. Esimerkkinä mainittakoon vankiopiskelijoiden tehtävien tarkistaminen ja kokeiden valvonta. Varsinaisen tukiopetuksen tarve ja laatu sen sijaan ovat kiistattomat. Tukiopetus voisi osaltaan edistää opintojen sujuvuutta ja täten desistanssia sekä siviiliin kiinnittymistä. Valitettavasti taloudelliset tai ajalliset resurssit eivät aina mahdollista tarvittavia tukitoimia, mutta siitä huolimatta jokaiselle vangille olisi tarjottava mahdollisuus myös tukiopetukseen (Vankilaopetuksen linjaukset 2019, 4).

7.3 Vahvuutena opetuksen laatu - digitaalisuuden hyödyntämistä tulisi kehittää

Tulosten perusteella vankilaopetuksen suurimmiksi vahvuuksiksi nousivat opetuksen korkea laatu sekä eri ammattikuntien välinen kunnioitus. Vaikka verkostotyöskentelyä kehitettiin yleisesti hyväksi, vankiloiden keskinäisessä tiedonkulussa havaittiin puutteita. Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa vuosille 2020-2023 halutaan vahvistaa laitosten välistä yhteistyötä (Rikosseuraamuslaitos 2020a), mutta koska vankiloilla ei ole tarkkaa käsitystä toistensa toiminnasta, ei strategian voida sanoa toteutuneen tarkoituksenmukaisesti. Tiedon avoimempi jakaminen ja ratkaisujen pohtiminen näihin kaikkia osapuolia koskeviin ongelmiin yhdessä olisivatkin kaikkien laitosten toiminnan kannalta perusteltuja toimia.

Tulosten mukaan opetustarjonta on vankien ja henkilökunnan toiveisiin nähden liian suppeaa. Opinto- ja kurssivalikoimaa kyllä on, mutta tarjonta ei kuitenkaan ole riittävää, jotta se vastaisi vankien yksilöllisiin toiveisiin. Vangit toivoivatkin enemmän toiminnallisia opintoja, kuten oppisopimuskoulutuksia. Mikäli vankien toivotaan osallistuvan vankeutensa aikana koulutuksiin, ei välttämättä ole mielekästä ohjata heitä sellaisten opintojen pariin, jotka eivät heitä itseään kiinnosta. (Opetushallitus 2012, 33-34.)

Vankilaopetustarjontaa haluttaisiin toisaalta laajentaa, mutta ilman “näennäisopetuksen” muodostumista: ammatillisia opintoja tulisi voida suorittaa käytännössä eikä vain teoriaa opiskellen. On haastavaa löytää ja tarjota jokaiselle opiskelevalle tai opiskelemaan haluavalle vangille mieluisan alan opintoja ja sen lisäksi tukea opiskelua yhtä hyvin kuin siviiliammattiopinnoissa. Monelle oppimis- tai keskittymisvaikeuksista kärsivälle vangille “käsillä tekeminen” voi olla selvästi helpompaa ja mielekkäämpää kuin teoriapainotteinen opiskelu. (Opetushallitus 2012, 61; Kuronen 2010, 326 & 329-330.) Huomionarvoista on myös se, että vaihtuvat lyhytkurssit ja hankkeet osoittautuivat paitsi kuormittaviksi työntekijöille, on niiden vaikutus desistanssiin tutkimusten mukaan valitettavan vähäinen (Tyni 2015, 96).

Opinnäytetyömme tulokset osoittivat, että yksi merkittävä kehittämisen kohde on digitaalisuuden oikeanlainen hyödyntäminen vankilaopetuksessa. Alati digitalisoituvassa yhteiskunnassa on lakiin perustuvan normaalisuusperiaatteen mukaisesti aiheellista, että digitalisoituminen ulottuu myös vankilaolosuhteisiin. Täten on tärkeää, että siviilielämän lailla vankilassakin paneudutaan digitaitojen kehittämiseen. (Vankeuslaki 767/2005; OAJ 2020). Digitaalisuuden todettiin kuitenkin aiheuttavan haasteita ympäristössä, jossa ihmiskontakteilla on kuntoutumista tukeva vaikutus. Toisaalta digitaalisuus mahdollistaa yhteiskunnan eri palvelujen saatavuuden myös suljettuihin oloihin ja vangin olisi teknologian avulla periaatteessa mahdollista laajentaa kouluttautumistaan esimerkiksi korkeakoulutasolle. (Manger ym. 2009, 149). Tästä huolimatta opinnäytetyömme tulosten valossa opintoja ei ole tarkoituksenmukaista digitalisoida vankilaopetuksen osalta. Myöskään OAJ:n (2020) mukaan digitalisointi ainoastaan digitalisoinnin vuoksi ei ole tavoiteltavaa eikä mahdollisuus esimerkiksi digitaalisiin oppimateriaaleihin saa kaventaa muutoin käytettävissä olevaa opetusvälineistöä. Lisäksi ennen kuin digitaidot ovat hallussa, voi verkko-opiskelu olla vangille liian kuormittavaa.

Monet mainitut kehittämiskohteet liittyvät resurssien rajallisuuteen. Resursseja ei toisaalta ole tarpeeksi, ja ajoittain niiden kohteet eivät ilmennä tavoiteltuja vaikutuksia. Tutkimustulostemme perusteella jo toimivia ohjelmia ja koulutuksia pitäisi ylläpitää sen sijaan, että siirrytään hankkeesta toiseen lyhyellä aikavälillä. Henkilöstöä ei myöskään ole tarpeeksi, jotta vankeja voitaisiin tukea kokonaisvaltaisemmin ja laadukkaammin, ja jo vankilaopetuksen rakenteet rajoittavat osaavan henkilöstön toimintamahdollisuuksia. Resurssien ei odoteta lisääntyvän, mutta esimerkiksi tuloksellisten toimintojen lakkauttaminen uusien tieltä herätti työntekijöissä turhautumista ja epävarmuutta tulevista.

8 Pohdinta

Tässä luvussa tarkastelemme opinnäytetyöprosessiamme kokonaisuudessaan ja refleктоimme ammatillista kehittymistämme. Pohdimme myös tutkimuksemme eettisyyttä ja luotettavuutta, ja listaamme tutkimustulosten pohjalta saamamme keskeiset kehitysehdotukset.

8.1 Opinnäytetyöprosessi ja ammatillinen kehittyminen

Opinnäytetyöprosessi oli haastava, mutta opettavainen kokemus tutkimuksen tekemisestä. Olimme jo aiemmin opinnoissamme tehneet ryhmätöitä yhdessä ja huomanneet, että työskentelytapamme täydentävät toisiaan. Siksi olimmekin päättäneet jo ennen opinnäytetyövaihetta, että teemme tutkimuksen yhdessä. Työskentely yhdessä oli kummallekin luontevaa ja tuttua, joten työmäärä jakaantui välillemme tasaisesti kuin itsestään.

Yhteistyömme oli saumatonta ja kummallakin oli vapaus tehdä sitä, minkä koki vahvuudekseen. Vapaudesta huolimatta pidimme huolen siitä, että työmäärä pysyi tasaisena alusta loppuun. Vahvuutemme yhdessä työskentelyssä ovat avoimuus ja keskinäinen, vahva luotto toisiimme. Tuimme toinen toistamme ja huolehdimme siitä, ettei kumpikaan kuormitu opinnäytetyöhön liittyvien asioiden vuoksi. Vuorotyömme toivat aikataulullisia haasteita fyysisten tapaamisten järjestämiseen, mutta saimme pidettyä työskentelytahtia yllä käyttämällä Microsoft Teams -alustaa ja sopimalla päivämääriä, joihin mennessä tietyt osa-alueet tuli tehdä.

Opinnäytetyöprosessiamme hieman hidasti jo heti suunnitelmavaiheessa tilaajan varmistuminen. Lopulta, kun tilaajaksemme vahvistui Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen Aluekeskus, saimme suunnitelmamme päätökseen ja suunnitelmaseminaarin jälkeen aloimme työstää varsinaista opinnäytetyötämme. Olimme tehneet työtämme jo jonkin aikaa, ja haastatteluissa ilmi tulleiden asioiden jälkeen huomasimme, että pelkästään oppimisen pulmiin keskittyminen ei tuntunut enää mielekkäältä. Alun perin työmme tarkoitus oli kartoittaa, miten vankilaopetuksessa voidaan vastata mahdollisiin oppimisen ongelmiin ja teoriaosiossa olimme kuvanneet laajemmin eri oppimisvaikeuksia. Haastatteluista saadut asiantuntijoiden sekä työntekijöiden vahvat mielipiteet opiskelun vaikutuksista rikollisesta käyttäytymisestä irrottautumiseen toivat meille uutta näkökulmaa, joten lähestyimme tutkimaamme aihetta suunniteltua laajemmin. Lisäksi opinnäytetyön tuloksissa ilmeni digitalisaation osalta ennalta odottamattomia asioita, joiden perusteella teimme muutoksia työmme teoriapohjaan.

Opinnäytetyömme aihe oli kummallekin mieluinen ja tärkeä, sillä olimme saaneet rikosseuraamusalan työssämme jo pienen kosketuksen vankilaopetukseen. Aloittaessamme opinnäytetyön tekemisen työskentelimme kumpikin vartijana suljetussa vankilassa. Vaikka olimme jo saaneet tutustua vankilaopetukseen käytännön työssämme ja pohtineet aikaisempien opintojen kautta yleisesti opiskelun merkitystä desistanssissa, moni asia opetuksen järjestämiseen liittyen oli meille vielä vierasta. Lisäksi vankilamaailmassakin yhä yleistyvä digitalisaatio ei ollut vielä saavuttanut laitoksia, joissa työskentelimme, joten varsinkin tiedonkeruuvaiheessa esiin tullut diginäkökulma oli arvokas lisä ammatillisen kehittymisemme kannalta. Opiskelun vaikutusten tarkastelu rikollisuudesta irrottautumisen prosessissa tuki kummankin ammatillista kasvua, ja saimme sekä vahvistusta aiempiin näkemyksiimme että uusia työkaluja, joita voimme hyödyntää myös tulevaisuuden töissämme.

Mielestämme onnistuimme työmme toteuttamisessa ja valmis työ vastaa erityisesti laadultaan niitä ajatuksia ja tavoitteita, joita itsellemme ennen työskentelyn aloittamista asetimme. Saimme pidettyä fokuksemme tutkittavassa asiassa ja rajattua aiheen ilman, että tutkimus olisi jäänyt suppeaksi. Onnistuimme myös muokkaamaan työtämme prosessin edetessä aina tilanteen niin vaatiessa. Kun kohtasimme aikatauluhaasteita, muistimme olla itsellemme armollisia ja joustimme työmme tekemisessä ajallisesti, sillä emme halunneet tinkiä laadusta

mahdollisen kiireen takia. Selvisimme haasteista yhdessä ja saimme luotua kattavan, laadukkaan ja ajankohtaisen tutkimuksen aiheesta, jota kohtaan meillä oli suuri into.

8.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Pidimme läpi opinnäytetyöprosessin huolen siitä, että tekemämme tutkimus noudatti hyvää tutkimusetiikkaa ja antoi luotettavaa tutkimustietoa. Käsittelimme saatua aineistoa huolellisesti ja varmistimme, että sekä kirjalliset litteraatiot että äänitetiedostot pysyivät salassa. Säilytimme haastateltaviemme anonymiteetin koko opinnäytetyöprosessin ajan eikä kukaan ole tunnistettavissa työssämme.

Teemahaastattelurungot erosivat kysymyksiltään hieman toisistaan sen mukaan, haastattelimmeko työntekijöitä vai asiantuntijoita. Esimerkiksi asiantuntijoilta eli vankilaopetuksen organisoinnissa mukana olevilta henkilöiltä kysimme rakenteellisia kysymyksiä, joilla halusimme kartoittaa vankilaopetuksen järjestämiseen ja koulutustarjontaan liittyviä asioita, kun taas työntekijöiltä kysimme käytännön toteutukseen liittyviä kysymyksiä. Teemoiltaan haastattelut olivat kuitenkin samanlaisia. Teemoiksi valitsimme koulutuksen järjestämisen, koulutukseen valitsemisen perusteet, oppimisvaikeudet ja tarjotun tuen, koulutuksen vaikutuksen yhteiskuntaan integroitumiseen, desistanssin ja syrjäytymisen ehkäisyn, kehittämissuunnitelmat sekä vapaan sanan.

Kaikki haastateltavamme osallistuivat vapaaehtoisesti opinnäytetyömme tutkimukseen ja kerroimme heille, että heillä oli oikeus vetäytyä prosessista missä vaiheessa tahansa. Pyysimme haastateltavilta sekä kirjallisen että suullisen suostumuksen tutkimukseemme osallistumiseen. Lähetimme opinnäytetyösuunnitelmamme ja teemahaastattelurungon kaikille osallistujille ennen haastatteluja, jotta heillä oli mahdollisuus ennalta tutustua materiaaleihin ja valmistautua haastatteluun.

Vankilakoulutukseen liittyen löytyi paljon kirjallisuutta ja luotettavaa tutkimustietoa, joita hyödynsimme opinnäytetyössämme. Saimme myös haastatella yhteensä 10 vankilaopetuksen parissa työskentelevää henkilöä, joten otantaa voi pitää riittävänä. Lisäksi näkemykset sekä asiantuntijoilta että työntekijöiltä takasivat sen, että saimme mahdollisimman laajat ja kattavat tutkimustulokset niin teoria- kuin käytännönkin tasoilta. Vaikka opinnäytetyömme toimipaikka rajoittui alueellisesti vain Etelä-Suomeen, työmme tutkimustuloksia voidaan mielestämme hyödyntää maanlaajuisesti vankilaopetuksen kehittämisessä. Maantieteelliset sijainnit voivat tuoda eroja koulutustarjontaan ja -sisältöön liittyen, mutta itse kouluttautumisen vaikutukset ovat yleistettävissä.

8.3 Tutkimuksen hyödyllisyys ja kehittämisehdotukset

Opinnäytetyömme tutkimustulosten ja johtopäätösten perusteella päädyimme muutamiin kehitysehdotuksiin. Uskomme, että näiden kehitysehdotusten avulla vankilaopetuksen tilaa voitaisiin kohentaa entisestään. Opinnäytetyömme tutkimuksen hyödyllisyys ilmeneekin siten, että johtopäätöksiin perustuvat kehitysehdotuksemme koskevat yleisesti koko Suomen vankilaopetuksen kehittämistä.

Vankilaopetuksen näkökulmasta opinnäytetyömme tulosten mukaan vaikuttaa siltä, että oppimisvaikeuksia tulisi kartoittaa laajemmin. Ehdotammekin, että seulominen voisi kuulua automaattisesti rangaistusajan suunnitelman laatimiseen tai vankilassa tehtävään tulohaastatteluun. Hyvä työkalu oppimisvaikeuksien laajaan seulomiseen ja ihmisen kognitiivisten taitojen kartoittamiseen olisivat viralliset, lisensoidut lomakkeet, joita esimerkiksi toimintaterapeutit käyttävät asiakkaiden kokonaisvaltaisen toimintakyvyn kartoittamisessa. Oppimisen pulmien kartoittaminen ja tarvittavan tuen antaminen edesauttaisivat vangin koulutukseen osallistumista ja näin ollen vahvistaisivat desistanssia. Rikollisuudesta irrottautuminen taas vähentäisi vankilavuorokausia, mistä olisi resursseja ajatellen rahallista hyötyä. Täten toimintaterapeutti olisikin aiheellinen lisäys vankilan moniammatilliseen työryhmään.

Vankilaopetus hyötyisi myös kokonaan uuden ammattikunnan luomisesta. Nykytilanne on se, että vaikka vankiloiden ohjaajat eivät olisi saaneet minkäänlaista pedagogista koulutusta, resurssipulan johdosta he auttavat opiskelevia vankeja koulutehtävissään virallisten työtehtäviensä lisäksi. Koulunkäynninohjaajat sen sijaan voisivat vankilaopetuksessa taata sen, että jokaisen opiskelevan vangin oppimisvaikeuksia ja muita erityisen tuen tarpeita voitaisiin tarvittavalla ammatillisuudella tukea. Koulunkäynninohjaaja olisi joko oppitunneilla mukana opettajan työparina, tai vankilan ohjaajana varsinaisen kouluajan ulkopuolella. Vaihtoehtoisesti vankilan ohjaajalla voisi tulevaisuudessa olla koulutuksen puolesta pedagogiset valmiudet tukea vankia hänen erityistarpeissaan.

Olisi myös perusteltua, että vankilassa toimettomat vangit ohjattaisiin automaattisesti jonkin koulutuksen pariin, jotta yksilön uusintarikollisuuden todennäköisyys pienenesi. Rangaistusajan suunnitelman laatimisen yhteydessä vangin kanssa keskustellaan siitä, olisiko hänen mielekästä aloittaa tai jatkaa opintoja vankeusaikanaan, mutta tuloksissa ei juurikaan tullut ilmi viitteitä varsinaisesta motivointityöstä opiskelun aloittamiseen liittyen. Erityisesti nuoriin vankeihin tulisi panostaa motivoimalla ja tukemalla heitä koulutuksen pariin niin, etteivät he kiinnittyisi enempää rikollisuuteen. Vaikka sisäinen motivaatio onkin ulkoista motivaatiota vahvempi voima, motivointityön merkitystä ei voi rikosseuraamusalalla korostaa liikaa. Haastatteluissa oltiin tietoisia siitä, kenen vastuulla vankilaopetuksesta tiedottaminen on ja kuinka tiedottaminen tapahtuu, mutta vankien oma-aloitteisuuteen eli siihen, että vangit itse tiedottavat toisiaan, luotetaan ehkä liikaakin.

Lyhytaikaisvangeille suunnatut lyhytkurssit ja VALMA-opetus ovat hyödyllisiä lyhytaikaiseen tarkoitukseen, mutta varsinkin pitkäaikaisvangit olisi tarkoituksenmukaista ohjata suoraan pitkäjänteisen kouluttautumisen pariin. Aiheellista olisi myös pohtia, voitaisiinko vankilaorganisaatiota muuttaa niin, että vankilaan sisällytettäisiin kokonaan oma oppilaitos. Esimerkiksi Tanskassa vankilassa on oma koulu, ja tutkintavangeillekin tarjotaan opetusta. Tanskassa vangeilla on myös toimintavelvoite eli heidän on joko osallistuttava työtoimintaan tai koulutukseen, ja tästä voisi Suomikin ottaa mallia.

Koska digitalisoituminen on väistämätöntä, olisi kaikkien osapuolten etu suhtautua tuleviin muutoksiin torjumisen sijaan avoimesti. Muuttuviin tilanteisiin tulisi etsiä keinoja, joilla myös tulevaisuudessa vankilaopetusta voitaisiin järjestää yhä laadukkaammin. Yksi keino olisi vahvistaa vankilaopetuksen toteuttamisesta vastaavien opettajien sekä laitosten välistä verkostoyhteistyötä ennestään sekä järjestää tarvittavia koulutuksia digiasioissa niin opettajille kuin vangeillekin. Kuitenkin on huomioitava, että muutoksiin sopeutuminen ja oikeiden keinojen löytyminen vie aikaa, joten harkitun suunnittelun tärkeyttä ennen suuria toimenpiteitä ei voida korostaa liikaa.

Jatkotutkimusehdotuksemme on, että oppimisvaikeuksien ja muiden erityistä tukea vaativien ominaisuuksien kartoittamisen jälkeen tutkittaisiin, miten vaikeudet ja tuen tarpeet voitaisiin parhaiten huomioida yksilötasolla vankilaopetuksessa. Opetuksen kehittämiseen ja tarvittavan tuen tarjoamiseen vaikuttaa suurelta osin verkostoyhteistyö, joten olisi myös aiheellista tutkia, miten opettajien välistä tiedonkulkua saataisiin parannettua entisestään. Yksittäisen vangin mahdollisuudet päästä työelämään ja täten keinot irrottautua rikollisesta käyttäytymisestä lisääntyvät, kun vankeusaikana pystytään pureutumaan syihin kouluttautumattomuuden taustalla.

Lähteet

Painetut

Abrams, L. & Terry, D. 2017. *Everyday Desistance. The Transition to Adulthood Among Formerly Incarcerated Youth*. Rutgers University Press.

Eikeland, O. 2009. Differences and similarities in the Nordic region. Teoksessa Eikeland, O., Manger, T. & Asbjørnsen, A. (toim.). *Prisoners' Educational Backgrounds, Preferences and Motivation*. Kööpenhamina: Nordic Council of Ministers, 177-197.

Eikeland, O., Manger, T. & Asbjørnsen, A. (toim.) 2009. *Education in Nordic Prisons. Prisoners' Educational Backgrounds, Preferences and Motivation*. Kööpenhamina: Nordic Council of Ministers.

Eriksson Gustavsson, A-L. & Samuelsson, S. 2009. Sweden. Teoksessa Eikeland, O., Manger, T. & Asbjørnsen, A. (toim.). *Prisoners' Educational Backgrounds, Preferences and Motivation*. Kööpenhamina: Nordic Council of Ministers, 153-176.

Fletcher, M., Lyon, G., Fuchs, L. & Barnes, M. 2009. *Oppimisvaikeudet. Tunnistamisesta interventioon*. A Division of Guilford Publications, Inc.

Gunnlaugsson, H. & Ragnarsson, B. 2009. Iceland. Teoksessa Eikeland, O., Manger, T. & Asbjørnsen, A. (toim.). *Prisoners' Educational Backgrounds, Preferences and Motivation*. Kööpenhamina: Nordic Council of Ministers, 99-125.

Kajantie, E., Hovi, P., Eriksson, J., Laivuori, H., Andersson, S. & Räikkönen, K. 2013. Alkaako syrjäytyminen jo kohdussa? Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) 2013. *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, 23-36.

Kivivuori, J., Aaltonen, M., Näsi, M., Suonpää, K. & Danielsson, P. 2018. *Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Tallinna: Gaudeamus.

Korkeamäki, J., Reuter, A. & Haapasalo, S. 2010. *Aikuisten oppimisvaikeuksien tunnistaminen, arviointi ja kuntoutus. Opi oppimaan -hankkeen toimeenpano ja tulokset. Kuntoutussäätiön työselosteita 40/2010*. Helsinki: Yliopistopaino.

Koski, L. & Miettinen, K. 2007. *Vangit koulutuksessa. Selvitys vankien koulutukseen osallistumisesta, oppimisvalmiuksista ja -strategioista sekä opetuksen laadusta*. Rikosseuraamusviraston julkaisu 3/2007. Vammala: Vammalan Kirjapaino.

Koski, L. 2009. Finland. Teoksessa Eikeland, O., Manger, T. & Asbjørnsen, A. (toim.). *Prisoners' Educational Backgrounds, Preferences and Motivation*. Kööpenhamina: Nordic Council of Ministers, 67-97.

Koudahl, P. 2009. Denmark. Teoksessa Eikeland, O., Manger, T. & Asbjørnsen, A. (toim.). *Prisoners' Educational Backgrounds, Preferences and Motivation*. Kööpenhamina: Nordic Council of Ministers, 41-66.

Kuula, A. 2011. *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Lavikkala, R. & Linderborg, H. (toim.) 2011. *Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Manger, T., Eikeland, O. & Diseth, Å. 2009. Norway. Teoksessa Eikeland, O., Manger, T. & Asbjørnsen, A. (toim.). Prisoners' Educational Backgrounds, Preferences and Motivation. Kööpenhamina: Nordic Council of Ministers, 127-151.

Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Jyväskylä: Gummerus.

Mikkilä-Erdmann, M. 2017. Digitaalisen oppimateriaalin mahdollisuudet. Teoksessa Savolainen, H., Vilkkö, R. & Vähäkylä, L. (toim.) 2017. Oppimisen tulevaisuus. Tallinna: Printon Trükikoda.

Nukari, J. 2013. Aikuisten oppimisvaikeuksien psykologinen arviointi. Kuntoutussäätiön työselosteita 39/2010. Helsinki: Unigrafia.

Parikka, J., Halonen-Malliarakis, N., Puustjärvi, A. 2017. Vaikeudesta voimaksi. Neuropsykiatriset häiriöt ja niiden huomioiminen koulussa. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Puustjärvi, A., Voutilainen, A. & Pihlakoski, L. 2018. Mitä on ADHD? Teoksessa Berggren, K. & Hämäläinen, J. (toim.) 2018. ADHD-käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sumia, M. 2018. Nuoren ADHD. Teoksessa Berggren, K. & Hämäläinen, J. (toim.) 2018. ADHD-käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Viholainen, H., Aro, T., Koponen, T., Peura, P. & Aro, M. 2013. Miten oppimisvaikeudet liittyvät syrjäytymiseen? Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) 2013. Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus, 88-96.

Sähköiset

Duodecim 2019. Vakava masennus ja työkyky. Viitattu 19.12.2019.
<https://www.kaypahoito.fi/sll09493>

Einat, T. & Einat, A. 2015. To Learn or Not to Learn - That Is The Question: Learning Disabled Inmates' Attitudes Toward School, Scholastic Experiences, and the Onset of Criminal Behavior. The Prison Journal. Viitattu 31.10.2019.
<https://journals-sagepub-com.nelli.laurea.fi/doi/pdf/10.1177/0032885515596509>

Kuronen, I. 2010. Peruskoulusta elämäkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37594/978-951-39-3890-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Leppämäki, S. 2017. Käypä Hoito. ADHD:n yhteys rikollisuuteen. Viitattu 7.10.2020.
<https://www.kaypahoito.fi/nix00924>

Manger, T., Eikeland, O. & Asbjørnsen, A. 2018. Why do not more prisoners participate in adult education? An analysis of barriers to education in Norwegian prisons. Viitattu 24.11.2019.
<https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs11159-018-9724-z.pdf>

Nurmi, J. & Salmela-Aro, K. 2017. Mikä meitä liikuttaa: motivaatiopsykologian perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus.
<https://www.ellibslibrary.com/reader/9789524517966>

OAJ 2020. Poliitikassa. Koulutuksen digitalisaatio. Viitattu 21.10.2020.
<https://www.oaj.fi/politiikassa/koulutuksen-digitalisaatio/>

Opetushallitus 2012. Raportit ja selvitykset. Vankilaopetus Suomessa 2011. Viitattu 30.11.2019.
[4956625-Vankilaopetus-suomessa-2011.html](https://www.oaj.fi/politiikassa/koulutuksen-digitalisaatio/4956625-Vankilaopetus-suomessa-2011.html)

Opetushallitus 2020. Koulutus ja tutkinnot. Opetustoimi ja koronavirus. Etäopetuksen erilaisia toteutustapoja ammatillisessa koulutuksessa. Viitattu 7.10.2020.
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/etaopetuksen-erilaisia-toteutustapoja-ammattillisessa-koulutuksessa>

Rikosseuraamuslaitos 2002. Ajankohtaista. Tiedotteet ja uutiset. Julkaisut. Risen julkaisusarja. Normaalisuusperiaate Suomen vankeinhoidossa. Viitattu 3.11.2019.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/julkaisut/risenjulkaisusarja/normaaliuusperiaatesuomenvankeinhoidossa.html>

Rikosseuraamuslaitos 2018. Rikosseuraamuslaitos. Tilastot. Vangit. Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja 2018. Viitattu 30.11.2019.
https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/AWHmQGSQj/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2018_WW2.pdf

Rikosseuraamuslaitos 2019. Täytäntöönpano. Toiminnot. Opiskelu. Viitattu 31.10.2019.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/opiskelu.html>

Rikosseuraamuslaitos 2020a. Arvot ja strategia. Viitattu 25.11.2020.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Rikosseuraamuslaitos 2020b. Toimipaikat. Aluekeskukset. Viitattu 24.11.2020.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/aluekeskukset.html>

Rikosseuraamuslaitos 2020c. Täytäntöönpano. Opiskelu. Vankiloiden koulutustarjonta 2020. Viitattu 7.10.2020.
https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/taytantonpano-osionliitteita/JionpqjsN/Vankiloiden_koulutustarjonta_2020_versio1.pdf

Sasky 2020. Sasky. Hankkeet (käynnissä olevat). VANKKA-hanke. Viitattu 24.11.2020.
<https://sasky.fi/sasky/hankkeet/vankka/>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019. Aiheet. Lapset, nuoret ja perheet. Työn tueksi. Nuoren syrjäytyminen. Viitattu 19.11.2019.
https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen

Tuominen, T. 2018. Neurocognitive deficits, academic difficulties and substance dependence among Finnish offenders : connections to recidivism and implications for rehabilitation. Väitöskirja. Turun yliopisto, sosiaalitieteiden laitos. Turku.
<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/144773/AnnalesB453Tuominen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 19.11.2019.
[HTK_ohje_2012.pdf](https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/144773/HTK_ohje_2012.pdf)

Tyni, S. 2015. Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita? Rikosseuraamuksen julkaisuja 1/2015. Viitattu 26.11.2020.
https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/l1CTvAnMd/RISE_1_2015_Vankeinhoidon_vaikuttavuus_-_Onko_kuntoutukselle_tilastollisia_perusteita_Sasu_Tyni_vaitoskirja_net.pdf

Valtiovarainministeriö 2020. Vastualueet. Julkisen hallinnon ICT. Julkisen hallinnon digitalisaatio. Viitattu 21.10.2020.
<https://vm.fi/digitalisaatio>

Vankeuslaki 767/2005. Viitattu 31.10.2019.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

Vankilaopetuksen linjaukset 2019. Vankilaopetuksena järjestettävän ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen toteuttaminen. Viitattu 26.11.2019.
Vankilaopetuksen+linjaukset.pdf

Julkaisemattomat

Kaskela, T. 2019. Toisen asteen koulutuksen ja vankeuden yhteys nuorilla päihdehoitoon hakeutuneilla. Valtakunnalliset vankilaopetuspäivät 10.12.2019. Helsinki.

Meling, H. 2020. Apulaisjohtajan sähköpostiviesti 17.2.2020. Rikosseuraamuslaitos. Vantaan vankila. Vantaa.

Mäki, M. 2019. Vankilakoulutuksen tilanne oikeusministeriön näkökulmasta. Valtakunnalliset vankilaopetuspäivät 10.12.2019. Helsinki.

Pekkarinen, T. 2019. Koulutusvalinnat ja rikollisuus. Valtakunnalliset vankilaopetuspäivät 10.12.2019. Helsinki.

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelurunko / Laitosten työntekijät	52
Liite 2: Teemahaastattelurunko / Asiantuntijat	53
Liite 3: Suostumuslomake opinnäytetyöhön osallistumiseen	54
Liite 4: Ote sisällönanalysistä	55

Liite 1: Teemahaastattelurunko / Laitosten työntekijät

Taustakysymykset

- Kuka olet, missä laitoksessa työskentelet, virkanimikkeesi, toimenkuvasi?
- Kauanko olet ollut tekemisissä vankilaopetuksen kanssa?

Koulutuksen järjestäminen

- Millaista koulutusta laitoksessasi järjestetään?
- Miten koulutus on järjestetty käytännössä?
- Mitkä ovat koulutuksen tavoitteet?
- Miten vankeja tiedotetaan opiskelumahdollisuudesta?

Valinnan perusteet

- Mitkä tekijät vaikuttavat mielestäsi vankien koulutukseen hakeutumiseen tai hakeutumattomuuteen?

Oppimisvaikeudet ja tarjottu tuki

- Miten vankilassa todennetaan ja diagnosoidaan vangin oppimisvaikeudet?
- Miten oppimisen pulmat on huomioitu ja miten ne ilmenevät?
 - Miten oppimista tuetaan käytännössä?
- Miten vangin oppimisvaikeuksien tukeminen opiskeluissa tulee esiin?

Koulutuksen vaikutus yhteiskuntaan integroitumiseen, desistanssiin ja syrjäytymisen ehkäisyyn

- Miten vangin kouluttautuminen vankilassa tukee tämän siviiliin sopeutumista?
- Miten kouluttautumisella voidaan edistää vangin yhteiskuntaan integroitumista, desistanssia ja ehkäistä syrjäytymistä?

Kehittämissuhteet

- Mikä vankilaopetuksessa on toimivaa? Mitä hyviä käytänteitä kannattaisi jakaa?
- Miten vankilaopetusta voisi mielestäsi kehittää?

Vapaa sana

- Onko jotain muuta aiheeseen liittyvää, minkä haluaisit tuoda esiin?

Liite 2: Teemahaastattelurunko / Asiantuntijat

Taustakysymykset

- Kuka olet, asemasi, toimenkuvasi?
- Kauanko olet ollut tekemisissä vankilaopetuksen kanssa?

Vankilaopetuksen järjestäminen ja tavoitteet

- Miten vankilaopetus on organisoitu Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella?
- Miten koulutustarjonta ja koulutuksen järjestäjätahot määrittyvät?
- Mitä koulutuksella tavoitellaan?

Valinnan perusteet

- Millä perustein vangit valitaan koulutuksiin?
- Miten vangin oma halu, toive ja/tai motivaatio huomioidaan valinnoissa?

Oppimisvaikeudet ja tarjottu tuki

- Millaisia tilastoja vankien kouluttautumisesta ja oppimisvaikeuksista on?
- Miten erityistuki järjestetään tai se tulisi järjestää?

Koulutuksen vaikutus yhteiskuntaan integroitumiseen, desistanssiin ja syrjäytymisen ehkäisyyn

- Miten vangin kouluttautuminen vankilassa tukee tämän siviiliin sopeutumista?
- Miten kouluttautumisella voidaan edistää vangin yhteiskuntaan integroitumista, desistanssia ja ehkäistä syrjäytymistä?

Kehittämissuhteet

- Mikä vankilaopetuksessa on toimivaa? Mitä hyviä käytänteitä kannattaisi jakaa?
- Miten vankilaopetusta voisi mielestäsi kehittää?

Vapaa sana

- Onko jotain muuta aiheeseen liittyvää, minkä haluaisit tuoda esiin?

Liite 3: Suostumuslomake opinnäytetyöhön osallistumiseen

SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖHÖN OSALLISTUMISEEN

Laurea-ammattikorkeakoulu, Tikkurilan kampus

Olen saanut kirjallista tietoa opinnäytetyön sisällöistä, sen tavoitteista sekä nähnyt opinnäytetyöhön liittyvät teemahaastattelun teemat ja/tai kysymykset (ks. lopussa)

- Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan opinnäytetyön haastatteluun
- Henkilötietoja ei kerätä, joten tutkimusrekisteriä ei synny
- Antamiani vastauksia ei voi yhdistää minuun jälkikäteen opinnäytetyön kirjallisessa tuotoksessa, mikäli haluan pysyä nimettömänä tutkimuksen aikana ja sen jälkeen
- Kaikki vastaustiedot ovat luottamuksellisia

Minulle on selvitetty opinnäytetyön tarkoitus ja siinä käytettävät tiedonkeruun (kuten haastattelu/videointi/valokuvaaminen/ääninauhointeet) ja tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että opinnäytetyöhön osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että opinnäytetyöhön osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelussa antamiani tietoja ja tiedonkeruussa saatua materiaalia (kuten videointi/valokuvaaminen/ääninauhointeet) käytetään kyseisen opinnäytetyön tarpeisiin sekä sen loppuraportointiin/esittämiseen. Voin halutessani keskeyttää opinnäytetyöhön osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni.

Päiväys ja paikka _____

Opinnäytetyöhön osallistuvan haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus ja nimenselvennys

Ida Linna

Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus ja nimenselvennys

Mona Pinnioja

(Vastaajien tiedot eivät tule näkyviin, suostumuslomakkeet kansioidaan ja säilytetään lukitussa tilassa Laureassa)

Liite 4: Ote sisällönanalyysistä

SISÄLLÖN ANALYYSI (LUOKITTELU)

Haastateltava	Kysymys 5: Mitkä ovat koulutuksen tavoitteet?	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka myönteinen kielteinen neutraali	Yläluokka	Pääloukka
T1	T1: Koko vastaus kysymykseen.	T1: "Täällä on tietysti tarkoitus että tämä porukka istuu tunnilla, käyttäytyy kunnolla, opiskelee ja suorittaa ne kurssit mitä täällä on. Mun mielestä yleissivistävän koulutuksen tavoitteet ei sen kummempia ole ... Käytännössä se on vaan jatkoa ajatellen yksi askel taas."	Haastateltava uskoo, että kouluttautumisella on vangin tulevaisuuden kannalta hyötyä. Ei nimeä erityisiä tavoitteita itse opintojen suorittamisen lisäksi.	Vangin kyky opiskella sekä opiskelun mahdollinen positiivinen vaikutus tulevaisuudessa.	
T2	T2: Koko vastaus kysymykseen.	T2: "Saadaan elämästä selviytyviä ihmisiä, ja nimenomaan suuri tavoite etteivät he palaa muurien sisään. ... (vangit) haluavat jatkokoulutusta varten täydentää tietojaan."	Haastateltava uskoo kouluttautumisesta olevan vangille merkityksellinen tekijä rikoksettomasta elämässä pärjäämiselle. Ilmaisee konkreettisen tietojen täydentämisen jatkoa varten.	Vangin kyky elää rikoksettomasti sekä luoda pohjaa tulevaisuutta varten.	
T3	T3: Koko vastaus kysymykseen.	T3: "Kartoitetaan sitä että mitkä on näitten heikkouksia, mitkä on näitten vahvuuksia, mitkä on näitten mielenkiintoja, ensinnäkin motivoidaan niitä sitä kautta	Haastateltava tuo esille vangin omien kiinnostusten kohteiden merkityksen motivoitaessa opiskeluihin ja niihin kiinnittämisessä. Tuo esiin tutkimustuloksia, jotka puoltavat nuoren vangin desistanssin ja koulutuksen yhteyttä.	Vangille sopivan koulutuksen löytäminen ja sitä kautta rikoksettoman elämään motivoiminen.	

		<p>et ne vois ees löytää jonkun uuden mielenkiinnon kohteen sen koulutuksen kautta. ... Tutkimusten mukaan näin nuorella opinnot ja niihin kiinnittyminen on merkittävä tekijä siitä rikollisuudesta irrottautumisesta.”</p>			
T4	T4: Koko vastaus kysymykseen.	<p>T4: "... Etsitään sitä omaa alaa, ja jos se sellanen löytyy, niin haetaan, ja jos se pääsee opiskelemaan, niin sit aloittaa siellä (ko. opintojen parissa).”</p>	<p>Haastateltava kertoo konkreettisen koulutustavoitteen eli vangin auttaminen löytämään oma alansa, ja mitä tämän jälkeen.</p>	<p>Vangin kiinnittymisen itselleen sopivan alan opiskeluun.</p>	<p>Vangin kiinnittymisen yhteiskuntaan, rikollisuudesta irrottautumisen sekä oman itsen vahvistamisen</p>
T5	T5: Koko vastaus kysymykseen.	<p>T5: "Tutkimusten mukaan koulutus pitäisi ehkäistä sitä rikollisen elämän jatkamista. Se on varmaan se tärkein tavoite. ... Yleissivistää itseensä tai olla mukana jonkulaisessa toiminnassa. ... Helpompi sitte työllistyä jatkossa.”</p>	<p>Haastateltava tuo esiin tutkimustuloksia, jotka puoltavat vangin desistanssin ja koulutuksen yhteyttä. Korostaa yleissivistyksen ja osallisuuden merkitystä.</p>	<p>Vangin kiinnittymisen rikoksettomaan elämään opiskelun ja/tai työn kautta.</p>	
T6	T6: Koko vastaus kysymykseen.	<p>T6: "Sellasta yleisinhimillistä niin ku yhteiskuntaan, tai valmistavaa, valmentavaa, itsetuntoa kasvattavaa tekemistä. ... Ei meidän eikä vankilan puolelta asetettu toiveita.”</p>	<p>Haastateltava tuo esiin kouluttautumisen merkityksen yksilön itsetunnolle sekä yhteiskuntavalmiudelle. Kertoo, ettei kyseiselle koulutukselle ole asetettu mainittavia tavoitteita.</p>	<p>Vangin itsetunnon vahvistaminen opiskelujen kautta sekä yhteiskuntaan valmentuminen.</p>	

T7	T7: Koko vastaus kysymykseen.	T7: "Nuorten aikuisten ikäryhmässä peruskoulun jälkeisen koulutuksen puuttuminen ja työttömyys ovat vahvimpia rikollisuutta ennustavia tekijöitä. ... uusintarikollisuuden vähentämisen ja sitä kautta yhteiskunnan turvallisuuteen vaikuttamisen. ... ylläpitää tai lisää vangin elämänhallintaa ja sosiaalisia valmiuksia ja auttaa ohjautumaan valmistautumaan vapautumisen jälkeiseen elämään."	Haastateltava tuo esiin tutkimustuloksia, jotka puoltavat kouluttautumisen puutteen ja rikollisen elämäntyylin yhteyttä. Korostaa edelliseen liittyen kouluttautumisen merkitystä uusintarikollisuuden ja yhteiskunnan turvattomuudenvähentämisessä. Tuo esiin kouluttautumisen positiivisen merkityksen yksilölle itselleen.	Yhteiskunnallisen turvallisuuden lisääminen sekä vangin omien kykyjen vahvistaminen.
----	-------------------------------	---	---	--